İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İstanbul Hukuk Mecmuası, 80 (2), 615-654

DOI: 10.26650/mecmua.2022.80.2.0008
https://dergipark.org.tr/pub/ihm
http://mecmua.istanbul.edu.tr/tr/_

İstanbul Hukuk Mecmuası

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Başvuru: 22.12.2021
Revizyon Talebi: 05.02.2022
Son Revizyon Tarihi: 17.06.2022
Kabul: 17.06.2022

Cezalandırılmayan Önceki Hareketler

Erkan Sarıtaş*

Öz

Ceza hukukunda kural, failin işlediği birden fazla fiilden her birinin, yaptırım açısından diğerlerinden ayrı olarak ele alınmasıdır. Bu çerçevede bir fiilin ceza yaptırımı ile karşılanması, kural olarak, aynı fail tarafından daha önce veya daha sonra gerçekleştirilen başka bir fiilin meydana getireceği ceza sorumluluğunu etkilemez. Öte yandan bazı hallerde, aynı fail tarafından art arda icra edilen birden fazla fiilin arasında çok yakın bir ilişki söz konusu olabilmektedir ve bu ilişki, özellikle failin aynı bağlamda işlediği ve giderek ağırlaşan nitelikte fiillerle, aynı ya da birbirine yakın hukuki değerleri ihlal ettiği durumlarda daha da görünür hale gelmektedir. Bu gibi haller açısından doktrinde, normların görünüşte içtiması ilkeleri çerçevesinde 'cezalandırılmayan önceki hareketler' kurumu ortaya atılmıştır. Buna göre aynı fail tarafından birden fazla fiil icra edilmiş olsa dahi belli şartların gerçekleşmesi halinde, yalnızca sonraki fiili nedeniyle ceza yaptırımı tatbik edilecek olan faile, ayrıca bir de önceki fiili ya da fiilleri nedeniyle ceza verilmeyecektir. Nitekim bu kurum zamanla doktrinde yerleştiği gibi yüksek mahkeme kararlarında da sık sık bu kuruma atıf yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte bu kavramın hukuki niteliği ve buna bağlı olarak kapsamı doktrinde oldukça tartışmalı olduğu gibi hangi şartların gerçekleşmesi halinde cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edilebileceği meselesi de yüksek mahkeme kararlarında tam olarak açıklığa kavuşturulmuş değildir. Bu kapsamda, bu çalışmada doktrinde tartışmalar ve mahkeme içtihatları çerçevesinde, cezalandırılmayan önceki hareketler kavramının kapsamı, koşulları ve hukuki sonuçları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Görünüşte içtima, Tüketen-Tüketilen Norm İlkesi, Geçitli Suç, Hazırlık Hareketleri, Öncü Suç, Suçta İlerleme

Unpunishable Prior Acts

Abstract

The principle in criminal law is that each act an offender commits shall be treated separately with regard to sanctions. In this context, the punishment of an act as a rule does not affect the criminal liability arising from another action the same offender might have performed prior to or after that action. In some cases, however, a very close relationship exists among multiple acts the same offender has committed consecutively. This relationship becomes more visible when the offender in particular violates the same or similar legal values with acts that are committed in the same context and become more and more serious. In terms of such cases, the concept of unpunishable prior acts has been put forward in the legal doctrine within the framework of the principles of the ideal concurrence of offenses. Accordingly, even if multiple acts are found to have been committed by the same offender, the offender is punished only for the posterior act under certain conditions. This concept has settled into the legal doctrine over time and is seen to be frequently referred to in high court decisions. However, the legal nature and scope of this concept is quite controversial in the legal doctrine, and the specific conditions have also not been fully clarified in the high court's decisions. This study discusses the scope, conditions, and legal consequences of the concept of unpunishable prior acts within the framework of the discussions with regard to legal doctrine and high court decisions.

Keywords

Ideal Concurrence of Offences, Principle of Consumption, Progressive Crime, Preparative Acts, Precursor Crime, Progression of Crime

* **Sorumlu Yazar:** Erkan Sarıtaş (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: esaritas@29mayis.edu.tr ORCID: 0000-0003-4873-9317

Atıf: Saritas E, "Cezalandırılmayan Önceki Hareketler" (2022) 80(2) İstanbul Hukuk Mecmuası 615. https://doi.org/10.26650/mecmua.2022.80.2.0008

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Extended Summary

As a rule in criminal law, each act that constitutes a crime is punished independently. In this context, the punishment of an act as a rule does not affect the criminal liability arising from another action the same offender performed prior to or after that act. In some cases, however, a very close relationship exists between more than one action committed consecutively by the same offender. This relationship becomes more visible when the offender in particular violates the same or similar legal values with acts that are committed in the same context and that become more and more serious. In such cases, legal doctrine states that the offender should be punished only for their posterior act, and this has given rise to the concept of unpunishable prior acts. Which legal basis this concept is based on is a highly controversial issue. The conclusions from this discussion aim to determine the conditions and scope of this concept.

This study will approach the concept of unpunishable prior acts as well as its legal foundations, conditions, and consequences. In this context, the doctrine must first be said to consider this concept mostly within the scope of the principles of ideal concurrence of offenses (or improper joinder of offenses). However, under which principle of the ideal concurrence of offenses this concept should be addressed is controversial. While some authors have tried to explain the concept according to the principle of subsidiarity, others have attempted to explain it according to the principle of consumption. Some authors have also made a distinction and referred to both principles in terms of acceptable categories.

Despite multiple acts being found under the concept of unpunishable previous acts, each of which gives rise to a different crime, close links exist among them. This is because these acts are committed under the same context, against the same victim, and on the same subject while violating the same (or another closely related) legal value. Thus, although multiple acts are found, each of which constitutes a crime, these acts are the subject of a single normative-social valuelessness judgment due to the connections among them. Within the framework of this valuelessness judgment, the offender is punished only for the more severe posterior act, and as such, punishment for prior acts becomes unnecessary. For this reason, the norm violated by the posterior offense exhausts the previous one. In this respect and according to this study's opinion, unpunishable previous acts are based on the principle of consumption.

This legal basis also establishes the circumstances under which previous actions cannot be punished: First, more than one crime must have occurred. The concept of impunity for previous acts will not need to be applied for the occurrence of a single act or crime. In addition, previous and posterior actions must be against the same victim, committed on the same subject, and violate the same (or another closely related) legal value. In addition, the previous and subsequent actions must be processed in the same

context, and the posterior action must cause greater unjustness. Lastly, the posterior act must be punishable.

Crimes that meet these conditions can be classified under various categories. The first category involves the offender committing another crime in preparation for or as a precursor to the posterior crime before it is committed. The production or purchase of instruments to be used in the crime of counterfeiting money prior to the act of counterfeiting money can be given as an example of this (Turkish Penal Code [TPC] Arts. 197 & 200). The second category involves the offender first starting to commit a crime, whether intentionally or negligently, and then stopping it. However, within the framework of the offender's new purpose that emerges immediately afterward, this time they commit a more severe crime. The case where the offender first injures a victim, whether intentionally (TPC Art. 86) or negligently (TPC Art. 89), and then intentionally kills the victim (TPC Art. 81) can be given as an example of this. In the third and last category, the offender commits a negligent crime. However, immediately afterwards, the offender commits a more severe negligent crime against the same victim. The case where the offender first injures the victim negligently (TPC Art. 89) and then kills the victim negligently (TPC Art. 85) is an example of this.

In all these cases, the offender is punished only for their posterior act. The offender is not punished separately for their prior actions, and these prior actions are not taken into account while determining the penalty.

Cezalandırılmayan Önceki Hareketler

Giriş

Ceza hukukunda failin arka arkaya işlediği ve farklı suç tiplerini karşılayan her bir fiil, kural olarak diğerlerinden bağımsız şekilde ele alınır. Ancak Alman ve İtalyan doktrinlerinde, görünüşte içtima ilkeleri çerçevesinde, aynı hukuksal değerin gittikçe ağırlaşan birden fazla fiille, birden fazla kez ihlal edildiği bazı hallerde faile yalnızca sonraki fiili nedeniyle ceza verilmesi ve fakat önceki fiili nedeniyle ayrıca ceza verilmemesi gerektiği dile getirilmiştir. Genel olarak *cezalandırılmayan önceki hareketler* başlığı altında ele alınan bu kurumun hangi hukuki temele dayandırılacağı ve buna göre de kapsamının ne olması gerektiği meseleleri ise oldukça tartışmalıdır.

Buna karşılık bu kurum ülkemiz doktrininde son derece az çalışmaya konu olmuş, yine bu kurum çerçevesinde tartışma konusu yapılabilecek örnekler, genel yahut özel mahiyetteki eserlerde genellikle inceleme konusu yapılmamıştır. Oysa pek çok somut mesele açısından tartışmanın odağında olması nedeniyle Yargıtay, birçok kararında doğrudan ya da dolaylı olarak bu kuruma atıf yapmış ya da açıkça zikretmese de bu kurumun öngördüğü sonuçları çeşitli hukuki sorunların çözümüne tatbik etmiştir. Bununla birlikte, bu kararların büyük çoğunluğunda da bu kurumun kapsam ve koşulları açısından, tüm olaylar yönünden tatbik edilebilir mahiyette ilkelerden yola çıkıldığını, dolayısıyla da tümüyle doğru neticelere varıldığını söylemek olanaklı değildir.

Bu açıdan cezalandırılmayan önceki hareketler kavramının koşullarının ve kapsamının, benzer kavramlardan farklarının ve hukuki sonuçlarının incelenmesinin, gerek doktrin gerekse de uygulama açısından faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, aşağıda evvela kavram ve hukuki nitelik meselesi incelenecek, devamında cezalandırılmayan önceki hareketlerin koşulları ve kapsamı ele alınacak, benzer kavramlardan farkları ile suça teşebbüs ve suça iştirak hükümlerinin uygulanması açısından gösterdiği özelliklere değinilecek, son olarak ise ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku açısından sonuçlarına yer verilecektir.

I. Kavram ve Hukuki Nitelik

A. Kavram

Ceza hukukunda kural olarak suç oluşturan her bir fiil bağımsız olarak cezalandırılır[1]. Bu çerçevede bir fiilin ceza yaptırımı ile karşılanması, kural olarak, aynı fail tarafından daha önce veya daha sonra gerçekleştirilen başka bir fiilin doğuracağı ceza sorumluluğunu etkilemez[2]. Buna karşılık bazı hallerde failin, belirli zaman aralıkları ile işlediği birden fazla fiilden yalnızca sonraki cezalandırılır, önceki fiil nedeniyle faile ayrıca ceza verilmez[3]. Bu gibi hallerde önceki fiili konu edinen norm diğerinin arkasına çekilmekte ve artık uygulanmamakta, haliyle önceki fiil ayrıca cezalandırılmamaktadır[4]. Örneğin fail, yaralayarak bıraktığı mağdurun hakaret etmesi üzerine dönüp onu öldürürse, her ne kadar ilki kasten yaralama suçunu (TCK m 86), ikincisi kasten öldürme suçunu (TCK m 81) teşkil eden iki farklı fiil söz konusu olsa da yalnızca sonraki fiili nedeniyle kasten öldürme suçundan dolayı sorumlu tutulacaktır[5]. Keza anayasal düzeni cebir ve şiddet kullanarak değiştirmeyi isteyen bir grup kişi bir araya gelerek anlaşır ve bilahare anlaşmalarını icraya koymaya girişirlerse, ilki suç için anlaşma (TCK m 316), ikincisi anayasayı ihlal (TCK m 309) suçları kapsamında iki farklı fiil söz konusu olsa da failler bunlardan yalnızca ikincisi nedeniyle sorumlu tutulacak ve ayrıca TCK m 316 gereğince cezalandırılmayacaklardır[6].

Yukarıda verdiğimiz örneklerde fail, birden fazla fiili ile aynı konu üzerinde, aynı mağdura ait, aynı ya da yakın hukuksal değerleri ihlal etmekte, ancak aynı

---

1 Arturo Santoro, *Manuale di diritto penale I* (UTET 1958) 537; Silvio Ranieri, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (3. Edz, CEDAM 1956) 410-411; Francesco Antolisei, *Manuale di diritto penale, Parte generale,* A cura di Luigi Conti (16. Edz, Giuffré 2003) 516; Giuseppe Bettiol, *Diritto penale, Parte generale* (5. Edz, G Priulla 1962) 506; Ferrando Mantovani, *Diritto penale, Parte generale* (7. Edz*,* CEDAM 2011) 465; Roberto v Hippel *Manuale di diritto penale (Lehrbuch des Strafrechts)* traduzione Italiana di Roberto Vozzi, prefazione di Arturo Rocco (Casa Edit 1936) 242; Tullio Padovani, *Diritto penale* (4. Edz, Giuffré 1998) 484; Bartolomeo Romano, *Diritto penale, Parte generale* (4. Edz, Giuffré 2020) 439; Stefano Canestrari, Luigi Cornacchia e Giulio De Simone, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (Il Mulino 2007) 763; Bernd Heinrich, *Ceza Hukuku, Genel Kısım,* Çeviren: Yener Ünver vd (Adalet 2014 ve 2015) II 403; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (16. Bası, Seçkin 2020) 610; Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen, Mehmet Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (12. Baskı, Adalet 2018) 723.

2 Giuliano Vassalli, 'Progressione criminosa e reato progressivo', *Enciclopedia del diritto, Vol XXXVI,* 1150-1164 (Giuffré 1987) 1151.

3 Silvio Ranieri, *Reato progressivo e progressione criminosa* (Giuffré 1942) 59 vd; Vincenzo Cavallo, *Diritto penale, Parte generale, Volume secondo: L'Oggetto del diritto penale* (E Jovene 1955) 796; v Hippel (n 1) 253; Bettiol (n 1) 519; Heinrich (n 1) II 428; Giorgio Marinucci, Emilio Dolcini e Gian Luigi Gatta, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (9. Edz, Giuffré 2020) 594; Luigi Delpino e Rocco Pezzano, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (30. Edz, Simone 2020) 346-347; Luca Della Ragione, *Il concorso apparente di norme tra teoria e prassi, Tesi di dottorato* (Università Degli Studi di Napoli Federico II, Facolta di Giurisprudenza 2012) 184.

4 Giovanni Fiandaca e Enzo Musco, *Diritto penale, Parte generale* (Zanichelli 1990) 391; Kayıhan İçel, *Suçların İçtimaı* (Sermet Matbaası 1972) 218 vd; Heinrich (n 1) II 428; Padovani (n 1) 411; Vassalli (n 2) 1151-1152; Della Ragione (n 3) 191.

5 Bettiol (n 1) 519; Antonio Pagliaro, *Principi di diritto penale, Parte generale* (5. Edz, Giuffré 1996) 205; Marco Pelissero, 'Concorso apparente di norme', *Manuale di diritto penale, Parte generale,* di CF Grosso, M Pelissero, D Petrini, P Pisa (3. Edz, Giuffré 2020) 614; Fabrizio Ramacci e Roberto Guerrini, *Corso di dirito penale* (5. Edz, G Giappichelli 2013) 468; Alberto Cadoppi e Paolo Veneziani, *Elemeni di diritto penale, Parte generale* (7. Edz, CEDAM 2018) 518-519; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 594; İçel (n 4) 220; Della Ragione (n 3) 192.

6 Luigi Delpino e Rocco Pezzano, *Manuale di diritto penale, Parte speciale* (23. Edz, Simone 2016) 63.

bağlam içinde icra edilen bu fiillerin meydana getirdiği haksızlık, niteliksel ve/veya niceliksel olarak gittikçe ağırlaşmaktadır. İşte bu gibi hallerde esasen her biri kanuni tipi karşılayan ve hukuka aykırı mahiyette birden fazla fiil söz konusu ise de sonraki fiil nedeniyle cezalandırılan fail, normlar ve fiiller arasındaki ilişki nedeniyle artık bir kez de önceki fiil nedeniyle cezalandırılmayacaktır[7]. Bu çerçevede, aynı bağlam içinde işlenen ve her biri farklı suç tiplerini karşılayan birden fazla fiil söz konusu olsa da konu, mağdur ve hukuksal değerlerin ihlali bağlantıları nedeniyle, failin yalnızca sonraki fiilden dolayı cezalandırıldığı hallerde *cezalandırılmayan önceki hareketler*den söz edilecektir[8].

---

[7] Antonio Pagliaro, 'Concorso di norme', *Enciclopedia del diritto*, *Vol VIII,* 545-554 (Giuffré 1961) 552; Pagliaro (n 5) 204-205; Ranieri (n 1) 427 vd; Ranieri (n 3) 16 vd, 59 vd; Bettiol (n 1) 519; Padovani (n 1) 411; Cavallo (n 3) 796; v Hippel (n 1) 253-254; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Ramacci e Guerrini (n 5) 468; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519; Romano (n 1) 418; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 594; Vassalli (n 2) 1151-1152; Giuliano Vassalli, 'Antefatto non punibile postfatto non punibile', *Enciclopedia del diritto, Vol II, 505-519* (Giuffré 1958) 506; Delpino e Pezzano (n 3) 346-347; İçel (n 4) 218 vd; Heinrich (n 1) II 427; Eric Hilgendorf ve Brian Valerius, *Alman Ceza Hukuku Genel Kısım*, Çeviren: Salih Oktar (2. Bası, Yetkin 2021) 350.

[8] Bununla birlikte kavramlaştırma meselesi oldukça tartışmalıdır. Özellikle İtalyan doktrininde, bizim *cezalandırılmayan önceki hareketler* şeklinde tek bir başlıkta ele aldığımız örnekler, çeşitli ayrımlarla, farklı farklı başlıklarda ele alınmış ve bunların birbirlerinden farklı kavramlara tekabül ettiği ileri sürülmüştür. Bu çerçevede *Ranieri,* klasik İtalyan doktrininde kabul edilen *suçta ilerleme (=progressione criminosa)* kavramını sistematikleştirmiş ve sınırlarını belirlemiş, bizim cezalandırılmayan önceki hareketler olarak ele aldığımız meseleyi de kısmen bu başlık altında incelemiştir. *Yazara* göre fail suç yolunda ilerlerken bir fiili ile bir normu ihlal ettikten sonra, o fiille bağlı bir anlam taşıyan daha ağır nitelikte bir başka fiil gerçekleştirerek, aynı hukuksal değeri bir kez daha ihlal eder yahut basamak özelliği gösteren diğer bir hukuksal değeri ihlal ederse *suçta ilerleme* söz konusu olur. *Bkz* Ranieri (n 3) 59; Ranieri (n 1) 427. Örneğin kasten yaraladığı mağduru, hemen sonrasında bu sefer öldüren failin durumu bu kapsamda telakki edilmektedir. *Yazara* göre bu kavram, bu yönüyle *müterakki (geçitli) suçtan (=reato progressivo)* ayrılır. Zira bu ikincisinde başlangıçtan beri ağır neticeye yönelmiş "tek bir hareket" söz konusu iken suçta ilerlemede birden fazla farklı hareket söz konusudur. *Bkz* Ranieri (n 3) 59; Ranieri (n 1) 430. Diğer taraftan yazar aslında, *cezalandırılmayan önceki fiiller (=antefatto non punibile)* kavramını da kullanmakta ancak bu kavrama daha dar bir anlam vererek az önce izah ettiğimiz *suçta ilerleme*den ayırmaktadır. *Yazar,* bu kavramı çoğunlukla *bağımsız olarak cezalandırılan hazırlık hareketleri* ve kısmen de bazı normların ihlali açısından *öncül suç* olarak nitelenebilecek diğer bazı hallerle sınırlı olarak ele almaktadır ki yukarıda verdiğimiz TCK m 309 ila 316 ilişkisi de bu kavrama yönelik tarife uymaktadır. *Yazara* göre cezalandırılmayan önceki hareketlerde failin kastı başlangıçtan itibaren birden fazla fiili sırasıyla işlemekken, suçta ilerlemede böyle bir amaç söz konusu değildir. *Bkz* Ranieri (n 3) 91; Ranieri (n 1) 429. Ancak yazar, her iki kavramın birbirine çok yakın olduğunu ve aynı hukuksal değerin gittikçe ağırlaşan şekilde ihlalini tarif ettiklerini de belirtmektedir. *Bkz* Ranieri (n 3) 90. Nitekim yazar, bilahare *sonradan icra edilen kasıtlı veya taksirli fiilden önceki cezalandırılmayan hareketleri, "dar anlamda suçta ilerleme"* olarak nitelemiş ve bunları, *geçit suçları, cezalandırılmayan önceki hareketler ve cezalandırılmayan sonraki hareketler* ile birlikte *geniş anlamda suçta ilerlemenin* bir parçası olarak kabul etmiştir. *Bkz* Ranieri (n 1) 421 vd. *Suçta ilerleme* ile *cezalandırılmayan önceki hareket* kavramları arasındaki bu ayrım zamanla yerleşmiştir ve bugün de doktrinde çoğunlukla kullanılmaktadır *bkz* Cavallo (n 3) 806-807; Padovani (n 1) 511; Mantovani (n 1) 492, dipnot 133; Ferrando Mantovani, *Concorso e conflitto di norme nel diritto penale* (N Zanichelli 1966) 299 vd, 314 vd, 342 vd; Giuseppe Santaniello e Luigi Maruotti, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (Giuffré 1990) 570 vd; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Ramacci e Guerrini (n 5) 468; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519; Romano (n 1) 418; Delpino e Pezzano (n 3) 346-347; Della Ragione (n 3) 193. Ancak böyle bir ayrımı gereksiz gören pek çok yazar da bulunmaktadır. Örneğin *suçta ilerleme* kavramını cezalandırılmayan önceki hareketlerden ayrı olarak ele alsa da *Pagliaro,* gerçekte bu tip bir ayrıma ihtiyaç olmadığını belirtmektedir *bkz* Pagliaro (n 7) 551; Pagliaro (n 5) 204-205. *Pelissero* ise suçta ilerlemeye örnek olarak gösterilen hallerin (örneğin mağdurun öldürülmesinden önce yaralanması) cezalandırılmayan önceki hareket olarak nitelenmesinin de mümkün olduğunu belirtmektedir *bkz* Pelissero (n 5) 614. *Marinucci, Dolcini e Gatta* ise bu hallerin tümünü müşthereken *cezalandırılmayan önceki hareketler* başlığı altında ele almaktadır *bkz* Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 592 vd. Almanya'da ise failin, kanunun suç saydığı bir fiili işledikten hemen sonra, onunla aynı bağlam içinde ve aynı hukuksal değeri ihlal eden daha ağır bir diğer fiili işlemesi, bir bütün olarak *cezalandırılmayan önceki fiiller (straflose Vortat)* veya *birlikte cezalandırılan önceki fiiller (mitbestrafte Vortat)* şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla Alman doktrinin kabul ettiği bu terimler, İtalyan doktrininde *Ranieri* ve takipçilerince kabul edilen *suçta ilerleme* ve *cezalandırılmayan önceki hareketler* kavramlarının ifade ettiği halleri birlikte karşılamaktadır. *Bkz* Gabriele Fornasari, *I principi del diritto penale Tedesco* (CEDAM 1993) 481, dipnot 50; Mantovani (n 8) 313-314; Vassalli (n 8) 506; Heinrich (n 1) II 427; Enrico Pezzi, *Il ne bis in idem sostanziale nella convergenza di fattispecie incriminatrici, Tesi di dottorato* (Universita Degli Studi di Trento Facolta di Giurisprudenza, Dottorato in Studi Giuridici Comparati ed Europei 2019) 281, dipnot 135; Flavia Accardo, *Unità e pluralità di reati in un sistema penale teleologicamente orientato*, *Tesi di dottorato* (Università Degli Studi di Napoli Federico II, Facoltà di Giurisprudenza Corso di Dottorato in Sistema Penale Integrato e Processo 2017) 60-61. Bize göre failin, başlangıçtan itibaren bir suçu işlemeyi amaçlamakta iken evvela onun hazırlığı veya öncüsü mahiyetindeki bir başka suçu işlemesi ile bir suçu işledikten sonra aynı bağlam içinde bir başka suçu daha işlemesinin birbirinden farklı durumları ifade ettiği şüphesizdir (Romano [n 1] 422; Vassalli [n 8] 512). Ancak dikkat edilirse her iki ihtimal mantıksal olarak birbirine çok yakındır. Nitekim *Ranieri* de her iki kavramın birbirine çok yakın olduğunu ve aynı hukuksal değeri ihlal eden ve gittikçe ağırlaşan haksızlık tiplerini tarif ettiklerini belirtmektedir *bkz* Ranieri (n 3) 90. Ayrıca aşağıda ifade edeceğimiz üzere bizce bunların her ikisi de aynı hukuki temele dayanmaktadır. Bu nedenle bize göre, aynı mağdura karşı, aynı konu üzerinde ve aynı bağlam içinde icra edilen, aynı ya da yakın mahiyette hukuksal değer ihlaline sebebiyet veren ve gittikçe ağırlaşan birden fazla fiilden yalnızca sonrakilerin cezalandırıldığı tüm halleri -Alman doktrininde olduğu gibi- *cezalandırılmayan önceki hareketler* başlığı altında ele almak, bunlar için müşterek koşullar ve hukuki sonuçlar belirlemek ve bilahare de bu kapsama giren tüm halleri -İtalyan doktrininde benimsendiği gibi- gösterdikleri özellikleri nazara alarak gruplandırmak suretiyle incelemek daha doğru olacaktır.

Kısaca bu şekilde tanımlayabileceğimiz *cezalandırılmayan önceki hareketlerin* hangi hukuki temele dayandığı ve bu halde failin neden yalnızca sonraki hareketi nedeniyle cezalandırılması gerektiği hususu ise çözülmeyi bekleyen çetrefilli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu meselenin çözümü, cezalandırılmayan önceki hareketlerin koşullarını ve kapsamını belirleme imkânını sağlayacak olması açısından son derece önemlidir.

B. Hukuki Niteliği

Yukarıda belirttiğimiz genel tarif çerçevesinde *cezalandırılmayan önceki hareketler* kurumu –farklı isimler ve farklı sınıflandırmalar şeklinde olsa da- bugün için doktrinde çoğunlukla kabul edilmekte[9] ve ağırlıklı olarak *normların görünüşte*

[9] Ancak belirtelim ki bu kurumu kabul etmeyen ve bu halde *gerçek içtima* hükümlerinin uygulanması gerektiğini öne süren yazarlar da bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, İt CK m 15'de açıkça düzenlenen *özel norm-genel norm ilişkisi* ve m 84'de ele alınan *bileşik suç* dışında, görünüşte içtima ilkelerinin normatif bir temelden yoksun olduğunu ileri sürmektedirler. Nitekim *Caraccioli,* cezalandırılmayan önceki hareketler açısından gerçek içtima kurallarının uygulanması gerektiğini, zira bu kurumlara dair ileri sürülen ilkelerin hiçbir kanuni dayanağı olmadığını belirtmektedir. *Yazara göre*, kanun görünüşte içtima meselesi açısından yalnızca *özel norm-genel norm ilişkisini* ve *bileşik suçu* kabul etmiş ve yalnızca bu kurumları normatif olarak bir sonuca bağlamıştır. Birden fazla fiilin söz konusu olduğu hallerde ise bu kurumların uygulanamayacağı açıktır. Cezalandırılmayan önceki ve sonraki hareketlerde de fiil çokluğu söz konusudur ve bu halde özel norm-genel norm yönünden görünüşte içtiması düzenleyen İt CK m 15'e ya da bileşik suçu düzenleyen m 84'e başvurmaya olanak yoktur. Bu ihtimalde failin önceki fiili nedeniyle ayrıca cezalandırılmaması gerekliliğini ortaya koyan herhangi bir norm da söz konusu değildir. Öyleyse bu halde fail hem önceki hem de sonraki fiilleri nedeniyle ayrı ayrı cezalandırılmalıdır *bkz* Ivo Caraccioli, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (CEDAM 1998) 553-554. *Conti* de benzer bir görüşü dile getirmiş ve esasen asli-tali norm ilişkisinin zımni olduğu haller ile tüketen-tüketilen norm ilişkisinde olduğu gibi -ister bunların kapsamında isterse de ayrı değerlendirilsin- cezalandırılmayan önceki hareketler açısından da normatif bir temel bulmanın mümkün olmadığını ileri sürmüştür. *Yazara göre* bu kurum esasen, kanunun orantısız yaptırım sisteminin hafifletilmesi için kayda değerse de yine de yasal bir dayanak bulma noktasında taraftarlarını hüsrana uğratmaktadır *bkz* Luigi Conti, 'Concorso apparente di norme', *Novissimo digesto Italiano, Vol III,* 1007-1017, diretto da A Azara e E Eulo (UTET 1957) 1017. Bizce bu görüşlerin kabulü olanaklı değildir. Zira *görünüşte içtima* ya da daha doğru bir ifade ile *normların içtimaı,* zaten normlar arasındaki ilişkilerden çıkarılan soyut ilkeleri ihtiva etmektedir (Pagliaro [n 7] 545 vd) ve normal olan da zaten bunların kanunda ayrıca öngörülmemeleridir. Nitekim *Bettiol'*un oldukça isabetli olarak belirttiği üzere, "normların içtiması sorununun çözümü, kanun koyucunun bahşedeceği açık bir formüle değil, iki veya daha fazla norm arasında kurulan mantıksal veya değerlendirici ilişkiye bağlıdır. Bunun da temelinde yorumcunun, ele alınan olgu açısından belirli bir normun, diğerinin yerine uygulanması gerektiğine dair mantıksal faaliyeti yatar" Bettiol (n 1) 516. Tam olarak bu nedenledir ki İtalyan Ceza Kanunu'nda sadece özel-genel norm ilişkisine (m 15) yer verilmesi ve bileşik suçun da ayrıca öngörülmesi (m 84) nedeniyle sadece bu iki kurumun kabulü ve diğer ilkelerin reddedilmesi şeklinde bir öneri, örneğin Türk hukuku açısından içinden çıkılmaz bir duruma sebebiyet verecektir. Zira bizim kanunumuzda, İt CK m 15 benzeri, özel-genel norm ilişkisini düzenleyen somut bir norm söz konusu değildir. Dolayısıyla kanuni bir temel olmaması nedeniyle görünüşte içtima ilkelerini reddedeceksek, bizde *bileşik suç* hariç diğer tüm durumlarda suçların içtiması (*gerçek içtima* ve *fikri içtima*) normlarına başvurmamız gerekecektir. Böyle bir kabulde bulunulması halinde ise örneğin *özel norm-genel norm ilişkisinin* söz konusu olduğu durumlarda fikri içtima normuna başvurulacak ve hangi suçun cezası daha ağırsa o tatbik edilecektir. Oysa özel normların, genel normlara göre daha az bir cezayı ihtiva etmeleri de mümkündür ve bu olasılıkta özel normun hiçbir zaman uygulanma kabiliyeti olmaması gibi garip bir neticeye varmamız kaçınılmaz olacaktır (*bkz* Pagliaro [n 7] 548). Yine tam olarak bu nedenle *Bettiol,* özel-genel norm yönünden görünüşte içtima ilkesi açısından da "Kanun 15. maddede düzenlese de aslında bu ilke, herhangi bir kanuni tanımdan bağımsız olarak tanınması ve kabul edilmesi gereken mantıksal bir ilkedir" demektedir (Bettiol [n 1] 516). Keza böyle bir kabul, örneğin farklı suça iştirak şekilleri arasındaki aslilik/talilik ilişkisinin de inkârı anlamına gelecek ve işi büsbütün içinden çıkılmaz hale getirecektir. Kaldı ki yine bu görüşün kabulü halinde failin, devam eden birkaç bıçak darbesi ile mağduru öldürmesi halinde tek ceza verilecekken, evvela yaraladığı mağduru hemen akabinde oluşan yeni kastı çerçevesinde bu sefer öldürmesi halinde her iki suçtan da ayrı ayrı ceza verilmek durumunda kalınacaktır ki bunun adaletsiz bir sonuca sebebiyet vereceği de açıktır. Bu nedenle yine bu gibi hallerde *görünüşte içtima* ilkelerinin tatbikini kabul etmeyen bazı yazarlar, bu tip sonuçlardan kaçınmak adına farklı çözümlere başvurmak durumunda kalmışlardır. Örneğin *Nuvolone,* kasten yaralama ile kasten öldürme arasındaki cezalandırılmayan önceki hareket neticesine, "üzerinde uzlaşma sağlanamayan ilkelere" başvurmak yerine, doğrudan normatif sistemin rasyonel mantığına dayanarak da varılabileceğini iddia etmektedir. *Yazara göre* burada, daha basit bir ihlal olarak yaralama, zaten daha ağır ihlal olan öldürmenin içinde zımnen yer alır. Dolayısıyla daha ağıra giden bir süreçte fail, zaten bu ağır ihlal nedeniyle cezalandırılmakta ise artık daha hafif bir ihlalden dolayı ayrıca cezalandırılmasının mantıksal ve hukuki bir sebebi söz konusu olmayacaktır *bkz* Pietro Nuvolone, *Il sistema del diritto penale* (2. Ed, CEDAM 1982) 392. Keza, bu gibi durumlarda görünüşte içtimaya atıf yapılması için normatif bir temelin olmadığını ileri süren *Mantovani* de, *ne kadar suç o kadar ceza* ilkesi ve bu ilkeye dayanan normatif mantık karşısında, cezalandırılmayan önceki hareketler açısından bir dayanak bulmanın zor olduğunu ve bu nedenle de tüketim ilkesi çerçevesinde yapılan hukuki temellendirmenin oldukça kırılgan bir yapıda olduğunu belirtmektedir. *Bkz* Mantovani (n 8) 318; Mantovani (n 1) 491; farklı gerekçelerle benzer mahiyette Santaniello e Maruotti (n 8) 574. *Mantovani*'ye göre birden fazla fiilin söz konusu olması nedeniyle *ne bis in idem* ilkesinin de uygulanabilir olmadığı (Mantovani [n 1] 491; benzer mahiyette Pezzi [n 8] 283) bu gibi durumlara verilen örnekler açısından, aslında söz konusu olan bir yorum sorunudur ve bu kavramlara ilişkin verilen pek çok normatif örnekte aynı sonuca "somut olarak normlar arasındaki ilişkinin yorumu" yoluyla da ulaşılabilir. *Bkz* Mantovani (n 8) 318 vd, 588-589; Mantovani (n 1) 491-492. Benzer mahiyette *bkz* Santaniello e Maruotti (n 8) 574-576; Pezzi (n 8) 284. Esasen bu görüşteki yazarlar, cezalandırılmayan önceki hareketleri ilke olarak reddetmemekte, ancak görünüşte içtiması sadece İt CK m 15 ile sınırlı olarak kabul ettiklerinden ya da *ne bis in idem* ilkesi çerçevesinde farklı çözümler önerdiklerinden, genel ilkeler belirlemek yerine, her bir somut olay nazarında mantıksal yorum ya da (fiil tekliğinin kabulü çerçevesinde fikri içtima

içtimaı ya da kısaca *görünüşte içtima* kapsamına değerlendirilmektedir[10]. Ancak bu kurumun hangi görünüşte içtima ilkesiyle ve ne surette açıklanacağı meseleleri oldukça tartışmalıdır.

Bu konudaki ilk görüşe göre cezalandırılmayan önceki hareketlerde ardı ardına ihlal edilen normlar arasında *asli-tali norm ilişkisi* söz konusudur[11]. Bu ilişki gereğince eğer kanun koyucu bazı normları *(=tali normlar),* yalnızca diğer normların *(=asli normlar)* uygulanamadığı hallerle sınırlı olarak uygulanma düşüncesi ile ihdas etmişse, asli normların uygulanma kabiliyetinin olduğu hallerde artık tali normların uygulanabilirliği tamamen görünüşte olacaktır[12]. Öyle ki kanun koyucu, ön planda asli norların ihlali olasılığını hesaba katmış ve normatif bir boşluğa sebebiyet vermemek ve bu suretle hukuksal değerleri daha etkin bir şekilde korumak amacıyla yardımcı normların ihdas etmiştir[13]. Dolayısıyla bu gibi hallerde ihlal edilen birden fazla norm söz konusu ise de bunlardan bir kısmının uygulanma kabiliyeti, normlar arasındaki ilişki nedeniyle gerçek değil yalnızca görünüştedir[14]. İşte *cezalandırılmayan önceki*

hükümlerinin uygulanması gibi) fail lehine kıyas yoluyla meselenin çözülebileceğini belirtmektedirler. Oysa zaten görünüşte içtima ilkeleri de kapsamlarına giren tüm somut olaylara uygulanma kabiliyetine sahip ilkeler olup genel bir ilkenin belirlenerek her bir somut olaya uygulanması ile bunların vardığı sonuçlara, tek tek her bir somut olayda mantık yoluyla ayrı ayrı varılmasının pratik bir farkı yoktur. Aksine bu hususta genel ilkelere varılması, her bir somut olayda sübjektif yorumlardan kaynaklı uygulama farklılıkları ve bu nedenle düşülmesi muhtemel çelişkileri de ortadan kaldıracaktır. Dolayısıyla iki norm arasında somut ve öznel bir ilişki kurulması ile yetinilmesi yerine, kapsamına giren tüm normlar arasında uygulanma kabiliyetine sahip soyut ilkelerin genel ve teorik olarak tanımlanmasının, ceza hukuku biliminin amaçlarına daha çok hizmet edeceği şüphesizdir *bkz* Pagliaro (n 7) 545-546. Bu ilkelerle nihayetinde yine "normlar" arasında sistematik ilişkiden yola çıkılarak kanun koyucunun iradesi ortaya konulmakta olduğundan, bunun mutlaka kanun koyucu tarafından genel mahiyette bir normda, somut olarak tanımlanmasına ihtiyaç olmadığı da açıktır. Aynı yönde *bkz* Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13 Baskı, Seçkin 2020) 554. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu da yakın tarihli bir kararında bu hususu oldukça net bir şekilde dile getirmiştir: *"Görünüşte içtima kanunda düzenlenmemiştir, ancak ceza normlarının birbirleriyle olan ilişkisi ve bunların yorumundan aynı fiille ilgili görülen çeşitli normlardan sadece birinin uygulanabileceği sonucuna varmak mümkün olduğundan, kanun koyucunun görünüşte içtima şekillerine yer vermesi gerekmemektedir"* (YCGK, 492/594, 10/10/2019, https://kararara.yargitay.gov.tr, erişim tarihi 7/1/2021).

[10] *Bkz* Bettiol (n 1) 518-519; Pagliaro (n 7) 552; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Vassalli (n 2) 1151-1152; Vassalli (n 7) 508; Padovani (n 1) 411; İçel (n 4) 218 vd; Delpino e Pezzano (n 3) 346-347; Romano (n 1) 418; Della Ragione (n 3) 191. *Bkz* ve *krş* Ranieri (n 3) 96; Ranieri (n 1) 88; Cavallo (n 3) 807-808. Alman doktrini de konuyu çok büyük oranda normların görünüşte içtimaı kapsamında telakki ediyor gözükmektedir. Ancak yine Alman doktrininde cezalandırılmayan önceki ve sonraki hareketleri ayrı bir başlıkta inceleme yönünde bir eğilim de söz konusudur. *Bkz* Hilgendorf ve Valerius (n 7) 350; Heinrich (n 1) II 428; Fornasari (n 8) 481; Conti (n 9) 1010. Ayrıca *bkz* İçel (n 4) 179 vd ve 218, dipnot 200 vd'da yapılan atıflar. Nitekim *yazar,* Alman doktrininde önceleri görünüşte içtimaın tümüyle fiil tekliği içinde incelendiğini, bilahare bazı eserlerde bu konudaki ilkelerin cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiiller için de uygulanabileceğinin belirtildiğini ifade etmektedir. *Bkz* İçel (n 4) 168, dipnot 5 ve 6'daki atıflar. İtalyan doktrininde benzer şekilde görünüşte içtimaı fiil tekliği hallerine hasreden ve cezalandırılmayan önceki ve sonraki hareketleri ayrı bir başlıkta ele alan *bkz* Cadoppi e Veneziani (n 5) 518-519. Bu kurumları, görünüşte içtima ilkelerinin yanında, "birden fazla fiil açısından görünüşte içtima" başlığı altında ayrıca ele alan görüş için *bkz* Pelissero (n 5) 613-614; benzer şekilde *bkz* Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 580. Yine buna paralel olarak Türk doktrininde *görünüşte içtimaın* fiil tekliği esasına dayandığı, birden fazla fiilin bulunduğu durumlarda görünüşte içtimadan söz edilemeyeceği yönünde *bkz* Neslihan Göktürk, *Fikri İçtima (Suçların İçtimaı)* (Adalet 2013) 132-133. Buna karşılık görünüşte içtimaın kural olarak hareket tekliği halinde söz konusu olacağı ancak istisnai olarak hareket çokluğu hallerinde de görünüşte içtimadan bahsedilebileceği yönünde *bkz* Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7 Baskı, Adalet 2020) 869.

[11] Bu görüşün 20. yüzyılın ilk yarısında Alman doktrininde hâkim olduğu anlaşılmaktadır *bkz* Fornasari (n 8) 481, dipnot 50, paragraf 1'de belirtilen yazarlar ve ayrıca *bkz* v Hippel (n 1) 247 (ancak zaten yazar *tüketen-tüketilen norm ilişkisini* bir görünüşte içtima hali olarak kabul etmemektedir); Heinrich (n 1) II 428 dipnot 1291. İtalyan doktrininde ise bu görüş azınlıktadır; *bkz* aşağıda dipnot 15. Türk doktrininde de suçların içtimaı konusunda çığır açan doçentlik çalışmasında *İçel* bu görüşü savunmuş ve yakın zamana kadar da bu görüş büyük oranda kabul edilmiştir *bkz* İçel (n 4) 219; Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III* (Beta 1992) 485; Murat Volkan Dülger, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Hukuk Akademisi 2020) 829.

[12] Mantovani (n 1) 475; Ranieri (n 1) 85; Bettiol (n 1) 518; Fiandaca e Musco (n 4) 387-388; Fornasari (n 8) 480; İçel (n 4) 175, 209; Della Ragione (n 3) 158-159; Accardo (n 8) 51-52.

[13] *Bkz* ve *krş* Padovani (n 1) 484; Fiandaca e Musco (n 4) 388; Cadoppi e Veneziani (n 5) 515; Pezzi (n 8) 41.

[14] Ranieri (n 1) 85; Bettiol (n 1) 518; Padovani (n 1) 484; İçel (n 4) 175; Fornasari (n 8) 480; Fiandaca e Musco (n 4) 388;

hareketlerde de bu tip bir ilişki söz konusudur[15]. Fail, ardı ardına işlediği hareketlerle birden fazla normu ihlal etse de aslında önceki norm, sonrakine göre *yardımcı* nitelik taşıdığından, faile yalnızca sonraki hareketi nedeniyle ceza verilir[16]. Ancak burada yardımcılık niteliği sarih değildir[17]. Bu nedenle, çeşitli normlar arasındaki -zorunluluk veya taksirin kasta göre istisnai olması gibi- mantıksal ikincillik ilişkilerine atıf yapan yazarlar, cezalandırılmayan önceki hareketlerde *zımni bir asli-tali norm* ilişkisinden söz edilmesi gerektiğini dile getirmektedirler. Örneğin failin, önce kasten yaralama, sonra kasten öldürme fiillerini gerçekleştirdiği hallerde ikincinin, zorunlu olarak birinciyi de kapsaması nedeniyle, önce taksirle yaraladığı mağduru bu halde bırakarak ihmal suretiyle ölümüne sebebiyet verdiği durumlarda ise taksirin kasta göre istisnai bir mahiyet arz etmesi nedeniyle yalnızca sonraki fiili çerçevesinde sorumluluğu söz konusu olacaktır[18].

Bu hususdaki diğer bir görüşe göre ise bu konuda bir ayrım yapılmalıdır. Buna göre failin bir suçu işledikten sonra onunla bağlantılı ve farklı bir kastla yeni bir suç işlemesi olasılığı *suçta ilerleme (=progressione criminosa)*[19] kapsamında değerlendirilmelidir ve bu halde bir *tüketen-tüketilen norm ilişkisi* mevcuttur[20]. Nitekim, failin sırasıyla icra ettiği tipik haksızlıklardan ilki, diğerine göre niteliksel veya niceliksel olarak daha hafif olduğundan ikinci normun ihlali ile birlikte ilk norm geri çekilmek durumunda

---

Cadoppi e Veneziani (n 5) 515; Della Ragione (n 3) 164.

[15] *Bkz* Santoro (n 1) 142-143; Padovani (n 1) 511; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 593; İçel (n 4) 219; Önder (n 11) 485; Dülger (n 11) 829. Yalnızca *özel-genel norm* ve *asli-tali norm* ilişkisini kabul ettiği için cezalandırılmayan önceki hareketlerin de aslında tali normun uygulanması mahiyetinde olduğunu, zira daha ağır hukuksal değer ihlalini engellemeyi hedefleyen normun her durumda asli norm mahiyetinde olacağını ifade eden *bkz* Gaetano Contento, *Corso di diritto penale* (2. Edz, Laterza 1992) 709. Aynı yönde *bkz* Aldo Moro, *Unità e pluralità di reati - Principi* (CEDAM 1954) 109-110, ayrıca *bkz* 89 vd, 97 vd. Bu konudaki tartışmalar için *bkz* Mantovani (n 8) 92 vd. Ayrıca *bkz* Bettiol (n 1) 517-518; Vassalli (n 2) 1151 vd; Della Ragione (n 3) 191 vd; Accardo (n 8) 51 vd.

[16] İçel (n 4) 219; Santoro (n 1) 142-143; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 593; Fornasari (n 8) 481.

[17] Heinrich (n 1) II 424; İçel (n 4) 213 vd. *Marinucci, Dolcini* ve *Gatta*, cezalandırılmayan önceki hareketler açısından temelde *asli-tali norm* ilişkisinin söz konusu olacağını belirtmekle birlikte duruma göre *tüketen-tüketilen norm ilişkisinden* de bahsedilebileceğini ifade etmektedir. *Yazarlar* buna, yok etmek amacıyla bir senedin çalınması halinde hırsızlık (İt CK m 624) ile resmi belgenin yok edilmesi (İt CK m 490) suçları arasındaki ilişkiyi örnek göstermektedir. Yazarların naklettiğine göre İtalyan Yüksek Mahkemesi de bu halde hırsızlık fiilinin cezalandırılmayan önceki hareket olduğuna hükmetmiştir (*Cass pen, Sez V, 13836, 11 Dicembre 2013*) *bkz* Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 594, 595.

[18] Örneğin bu görüşteki *İçel*'e göre fail, önce hasmını yaralar sonra fikir değiştirerek onu öldürürse, her kasten öldürme suçunun zorunlu olarak kasten yaralamayı da ihtiva etmesi nazara alındığında, yalnızca sonraki kasten öldürme fiili nedeniyle cezalandırılmalıdır. Zira *yazara göre* "bu zorunluluk ilişkisi bizi zımni nitelikte asal-yardımcı norm ilişkisinin varlığına götürecektir" İçel (n 4) 220. Buna karşılık önceki fiilin taksirli olması halinde failin yalnızca sonraki fiilden dolayı cezalandırılması "taksirin istisnai bir nitelik taşıması" nedeniyledir. *Yazara göre*, "aynı suçun aynı fail tarafından hem taksirle ve hem de kasten işlenmesi mümkün olmadığına göre bu ihtimalde meydana gelen neticeden failin iki defa sorumlu tutulması düşünülemez" İçel (n 4) 222-223. Bağımsız olarak cezalandırılan hazırlık hareketleri açısından ise normlar arasında bir zorunluluk ilişkisinin söz konusu olduğunu belirten *yazar*, ancak bunun dar anlamda bir zorunluluk ilişkisi olmadığını yani bir suçun işlenmesi için mutlaka diğer bir suçun da zorunlu olarak işlenmesi şeklinde anlaşılmaması gerektiğini belirtmektedir. Bu, esasen geniş anlamda bir zorunluluk ilişkisi olup "bu gibi hallerde normun yardımcılık niteliği ve zorunluluk doğrudan doğruya suçlardan birinin diğer suçun hazırlık hareketi durumunda bulunmasından çıkar" İçel (n 4) 210.

[19] *Ranieri*'nin ve takipçilerinin *müterakki suç, suçta ilerleme ve cezalandırılmayan önceki hareketler* ayrımına ilişkin kavramsal tartışmalar için *bkz* yukarıda dipnot 8. Bu konuda detaylı bilgi ve çeşitli tartışmalar için *bkz* Ranieri (n 3) 59 vd; Ranieri (n 1) 427 vd; Cavallo (n 3) 806-807; Padovani (n 1) 511; Mantovani (n 8) 299 vd, 314 vd, 342 vd; Mantovani (n 1) 487 vd; Pagliaro (n 7) 552; Pagliaro (n 5) 204-205; Vassalli (n 2) 1154; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Santaniello e Maruotti (n 8) 566 vd; Della Ragione (n 3) 193.

[20] Ranieri (n 3) 96; Ranieri (n 1) 88; Della Ragione (n 3) 184, 191, 194.

kalır; zira ikinci normun ihlali, ilkinin ihlalini de kapsayarak onu tüketir[21]. Bu hallerde daha ağır suça ilişkin tipikliğin gerçekleştirilmesi ile daha hafif suçun haksızlık içeriği tükenir ve ağır suç için öngörülen yaptırımın uygulanması ile hafif suçun meydana getirdiği haksızlık zaten hesaba katılmış olur[22]. Buna karşılık failin, başlangıçtan itibaren belli bir suçu işlemek niyetinde iken bunun öncesinde aynı hukuksal değeri korumak için kanunun ayrıca cezalandırdığı bir başka fiili işlemesi halinde ise *dar anlamda cezalandırılmayan önceki hareketler (=fatto antecedente non punibile)* söz konusu olur ve bu halde failin yalnızca sonraki fiili nedeniyle cezalandırılması, ilk olasılıktan farklı olarak tüketen-tüketilen norm ilişkisi nedeniyle değil *asli-tali norm ilişkisi* nedeniyledir[23]. Zira bu halde hukuksal değerin korunmasına göre *asli* nitelikte normların ihlali için daha öncesinde *tali* nitelikteki normlar ihlal edilmektedir[24].

Bu hususta son görüşe göre ise cezalandırılmayan önceki hareketlerin tümü aynı hukuki esasa göre değerlendirilmelidir ve bu esası *tüketen-tüketilen norm* ilişkisinde bulmak gerekmektedir[25]. Nitekim bu yöndeki bir kısım yazara göre bu halde önceki fiil, sonraki fiilin haksızlığını önceden hazırlamaktadır ve sonraki fiilin haksızlık içeriği, öncekinin haksızlık içeriğinden daha fazla olduğundan, önceki fiili tüketir[26]. Yine bu görüşteki diğer bazı yazarlara göre cezalandırılmayan önceki hareketler tipikliği gerçekleştirmek için bir ön basamağı teşkil ederler ve bir sonraki basamakta, korunan hukuksal değere yönelik daha ileri derecede bir diğer fiilin varlığı halinde bağımsız niteliklerini kaybederler[27]. Bu nedenle fail yalnızca sonraki fiil nedeniyle cezalandırılır. Bu yönde görüş belirten diğer bir grup yazara göre ise belirli bir bağlam içinde ardı ardına işlenen birden fazla fiil, birden fazla normu ihlal etse de normlar arasındaki hukuksal değerlerin korunması ilişkisine göre yapılacak *normatif-sosyal*

21 Ranieri (n 3) 96; Ranieri (n 1) 88.

22 Della Ragione (n 3) 184, 194.

23 Farklı bir terminoloji çerçevesinde Alman doktrininde bu görüşe paralel şekilde, cezalandırılmayan önceki hareketlerde duruma göre *asli-tali norm* veya *tüketen ve tüketilen* norm ilişkisinin söz konusu olabileceği yönünde *bkz* Hilgendorf ve Valerius (n 10) 350-351. *Yazarların* yaptığı ayrımın da burada aktardığımız ayrımla paralel olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim *yazarlar,* Alman CK § 30/2'de düzenlenen *suç için anlaşma suçu* ile bu anlaşmanın konusunu teşkil eden suç arasındaki ilişkiyi *asli-tali norm* kapsamında izah ederken*,* mağazada yapılan hırsızlık ile sonrasında bunun gizlenmesi için yapılan dolandırıcılığı ise *tüketen – tüketilen norm* ilişkisine örnek vermektedirler. Paralel şekilde, ilk örneği *asli-tali norm* ilişkisi çerçevesinde ele alan *bkz* Heinrich (n 1) II 425. Türk doktrininde aynı yönde ayrım yapan *bkz* Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (20. Baskı, Seçkin 2020) 399 ve 400-401; Mustafa Özen, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri* (5. Baskı, Adalet 2020) 735, 737.

24 Ranieri (n 1) 88-89. *Yazar*, neticede bizim cezalandırılmayan önceki hareketler başlığı altında incelediğimiz hallerin tümünü *normların gerçek içtimaının "*zımni nitelikte" istisnaları olarak nitelemektedir. Nitekim *yazara göre* esasen bir kimse, eğer birden fazla fiili ile birden fazla ihlale sebebiyet verirse her birinden ayrı ayrı cezalandırılması gerekmekte iken kanun buna istisnalar getirmiş olup *zincirleme suç* bunun "açık" istisnası iken *geniş anlamda suçta ilerleme* "zımni" istisnasıdır. Geniş anlamda suçta ilerleme ise *dar anlamda suçta ilerleme, geçit suçları, cezalandırılmayan önceki hareketler ve cezalandırılmayan sonraki hareketler*den oluşmaktadır *bkz* Ranieri (n 1) 421 vd. Ancak neticede *yazar*, bunları farklı hukuki temellere dayandırdığı gibi farklı kurumlar olarak görmektedir. Aynı mahiyette *bkz* Cavallo (n 3) 806 vd.

25 Bettiol (n 1) 519; Pagliaro (n 5) 204-205; Pagliaro (n 7) 552; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Cavallo (n 3) 806; Ramacci e Guerrini (n 5) 467; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519-520; Romano (n 1) 418; Delpino e Pezzano (n 3) 346. Türk doktrininde *bkz* Akbulut (n 10) 872; Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (19. Baskı, Adalet 2016) 645. Alman doktrininde bu görüşte olan yazarlar için *bkz* Fornasari (n 8) 481, dipnot 50, paragraf 2; Moro (n 15) 91, dipnot 78; Akbulut (n 10) 872-873'de yapılan atıflar.

26 Akbulut (n 10) 872.

27 Hakeri (n 25) 645.

bir değerlendirme ile sonraki normun ihlaline ilişkin değersizlik yargısı, diğerinin ihlalini de kapsıyorsa, ikinci normun ilkini tükettiği kabul edilecektir[28]. Bu gibi durumlarda daha ağır fiilden dolayı failin cezalandırılmasının yanında bir de ona öncül mahiyetteki daha hafif fiilden ceza verilmesi, neticede tatbik edilecek cezanın hak ve adaletle bağdaşmayacak şekilde yüksek olmasını sonuçlayacaktır[29]. Burada her ne kadar doğal anlamda birden fazla fiil söz konusu ise de bunlar, normatif-sosyal bir değer yargısının konusu olmaları açısından homojen şekilde algılanmaya müsaittir[30]. Böyle bir değerlendirme açısından ise daha ağır fiille ihlal edilen norm ön planda olacak ve bu norm nedeniyle failin cezalandırılması, fiillerin tümünün müşterek sosyal değersizliğini karşılayacağından, aynı failin bir kez de daha hafif fiille ihlal edilen norm nedeniyle cezalandırılmasını gereksiz kılacaktır[31]. Bu nedenle failin mağduru önce yaraladığı ve bilahare oluşan kastla da onu öldürdüğü bir olay açısından, daha ağır bir haksızlığı tanımlayan kasten öldürme suçunu düzenleyen norm, kasten yaralama suçunu düzenleyen normu tüketecek ve faile yalnızca sonraki kasten öldürme fiili nedeniyle ceza verilecektir[32], [33].

---

[28] Pagliaro (n 5) 200; Fiandaca e Musco (n 4) 388; Bettiol (n 1) 518; Padovani (n 1) 488-489; Delpino e Pezzano (n 3) 346; Accardo (n 8) 55.

[29] Pagliaro (n 5) 200; Fiandaca e Musco (n 4) 389; Pezzi (n 8) 281, dipnot 136. Aynı faile, normatif anlamda bir bütün olarak değerlendirilebilecek birden fazla fiil açısından, birden fazla kez ceza vermenin *non bis in idem* ilkesi açısından da kabul edilemez olacağı yönünde *bkz* Fiandaca e Musco (n 4) 388; Accardo (n 8) 54.

[30] Fiandaca e Musco (n 4) 389 ve 391; Canestrari, Cornacchia e De Simone (n 1) 765; Accardo (n 8) 55.

[31] Pagliaro (n 5) 200; Fiandaca e Musco (n 4) 389 ve 391; Accardo (n 8) 54-55. Suçta ilerleme ve cezalandırılmayan önceki hareketleri, normların görünüşte içtimaının özel bir görünümü olarak kabul etmekle birlikte, birden fazla fiilin meydana getirdiği değersizliğin üniter bir anlamı olması gerekçesi ile neticede tek bir ceza verilmesi gerektiği yönünde *bkz* Pelissero (n 5) 613.

[32] Bettiol (n 1) 519. *Yazara göre tüketen-tüketilen norm ilişkisi,* en iyi ifadesini *suçta ilerleme (sonradan ortaya çıkan kasıtlı hareketten önceki cezalandırılmayan hareketler)* kavramında gösterir. *Mantovani* de doktrinde *tüketen-tüketilen norm yönünden görünüşte içtima ilişkisini* kabul eden tüm yazarlar tarafından, müşthereken bu ilişkinin örneği olarak gösterilen kurumların *bileşik suç* ve *suçta ilerleme* olduğunu belirtmektedir *bkz* Mantovani (n 8) 90-91.

[33] Görüldüğü üzere meselenin tartışma eksenini *asli-tali norm* ile *tüketen-tüketilen norm* ilişkisi teşkil etmekte ve görünüşte içtimaın tüm ilkelerini kabul eden yazarların hiçbiri, meseleyi *özel-genel norm ilişkisi* kapsamında izaha çalışmamaktadır. Ancak İtalya'da özellikle *Antolisei* tarafından savunulan ve *monist teori* olarak ifade edilen görüş açısından, görünüşte içtimaın tek şekli *özel norm-genel norm* yönünden görünüşte içtimadır. Bu görüşe göre İt CK'da düzenlenen tek görünüşte içtima hali *özel-genel norm yönünden görünüşte içtima* olup esasen yorum yoluyla diğer tüm hallerin de bu ilke ile açıklanması olanaklıdır. Örneğin *Antolisei*'ye göre aslında *bileşik suç* ilişkisinde de bileşik olarak tanımlanan suç, unsurunu ya da ağırlaştırıcı nedenini oluşturan diğer suçlara göre *özel norm* niteliğindedir. Keza faillik şerikliğe göre, icrai suç ihmali suça göre özel norm niteliğindedir. Dolayısıyla aslında *tüketen-tüketilen norm* veya *asli-tali norm* ilişkisi kapsamında kabul edilen tüm haller, gerçekte özel-genel norm ilişkisi ile de açıklanabilecek mahiyettedir. Nitekim kanun koyucu da yalnızca bu hali kanunda öngörerek, bu yöndeki iradesini ortaya koymuştur *bkz* Antolisei (n 1) 157 vd, bu görüşteki yazarlar için ayrıca *bkz* Mantovani (n 1) 474, dipnot 102; Conti (n 9) 1010, bu görüşün ülkemizdeki temsilcileri *bkz* Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (25. Bası, Savaş 2019) 92. İtalyan Yüksek Mahkemesi tarafından da bu görüşün ilkesel olarak büyük oranda kabul gördüğü belirtilmelidir (birçoğu yerine *bkz Cass pen, SS UU, 41588, 22 Giugno 2017,* Pezzi [n 8] 48, dipnot 163. Ayrıca *bkz* Accardo [n 8] 46, dipnot 183. Ancak açık bir şekilde asli-tali norm yahut tüketim ilkelerinin uygulandığı kararlar da vardır. Örneğin *bkz Cass pen, Sez I, 8704, 8 Febbraio 2012,* Pezzi [n 8] 49, dipnot 168; doğrudan cezalandırılmayan önceki hareketler kavramına atıf yapan karar örneği açısından birçoğu yerine *bkz Cass pen, Sez III, 36364, 10 Luglio 2008,* Marinucci, Dolcini e Gatta [n 3] 593). Buna karşılık bu görüş, görünüşte içtima ilkelerinin herhangi bir kanuni tanımdan bağımsız olarak tanınması ve kabul edilmesi gereken mantıksal ilkeler olduğu ve sırf kanunda düzenleniyor diye *özel-genel norm* yönünden görünüşte içtimaın uygulanma kabiliyeti olan tek ilke olarak öne sürülmesinin mümkün olmadığı, esasen bu ilkenin çözüme bağlayamadığı pek çok meselenin ancak diğer ilkelerle birlikte çözülebildiği, bu neticeden kaçınmak amacıyla kanundaki ifadelere oldukça geniş anlamlar vermenin de neticede bu görüş taraftarlarının temel kaygısı olan "normatif temel bulma" iddiasını gerçek anlamda karşılamadığı belirtilerek doktrinde çok büyük oranda reddedilmiştir *bkz* Moro (n 15) 70 vd; Bettiol (n 1) 516; Ranieri (n 1) 80, dipnot 1; Pagliaro (n 7) 548-549; Fiandaca e Musco (n 4) 386-387; Padovani (n 1) 488. Bu konuda detaylı bilgi için *bkz* Mantovani (n 8) 126 vd; Romano (n 1) 416-417; Conti (n 9) 1007 vd; İçel (n 4) 176 vd; Accardo (n 8) 45 vd; Pezzi (n 8) 34 vd. Bu görüşün bir benzerinin Almanya'da *Puppe* tarafından savunulduğu ve yazarın, görünüşte içtimaın tek halinin özel-genel norm yönünden görünüşte içtima olduğunu

Bizce bu konuda isabetli bir neticeye varılabilmesi için hareket noktası *hukuksal değer kavramı* olmalıdır[34]. Zira ceza hukukunda herhangi bir fiilin cezalandırılmasının temel nedeni, suçla korunan bir veya daha fazla hukuksal değeri ihlal etmesidir[35]. Öyle ki bütün ceza normları hukuksal değerleri koruma amacıyla ihdas edilir[36]. Pek çok durumda ise belirli bir hukuksal değer tek bir ceza normuyla değil, farklı fiilleri düzenleyen birden fazla ceza normuyla korunur[37]. Bu gibi hallerde kanun koyucu, o hukuksal değeri ihlal eden çeşitli fiilleri, ağırlıklarına göre farklı suç tipleri kapsamında değerlendirme ihtiyacı hissetmektedir[38]. Bu durum, hukuksal değerin ihlalini ifade eden tipik haksızlığın niceliksel yoğunluğu ile ilgili olabileceği gibi (örneğin aynı hukuksal değerin ihlali mahiyetindeki haksızlığın *kasten* yahut *taksirle* gerçekleştirilmesi) kanun koyucunun hukuksal değerin koruma alanını öne alarak, hazırlık hareketlerini bağımsız olarak cezalandırmak istemesi ile de ilgili olabilir[39]. Hatta farklı hukuksal değerleri koruyan normlar arasında (*kasten yaralama* ile *kasten öldürme* gibi) bir basamak ilişkisi de söz konusu olabilir[40]. Tüm bu hallerde çeşitli normlar belirli bir koruma amacı çerçevesinde kademelenir, her birinin koruma alanı bir diğerine göre konumlandırılır ve bu durum, gittikçe daha hafif nitelikteki haksızlığı düzenleyen normdan daha ağır nitelikteki haksızlığı düzenleyen norma doğru bir yol izler[41]. Bu nedenle aynı hukuksal değeri ya da birbiri ile basamak ilişkisi içinde olan yakın hukuksal değerleri koruyan çeşitli normlar arasında, *ratio legis* açısından mantıksal ve sistematik bir bağın olduğu şüphesizdir[42].

Normlar arasındaki bu bağ, aynı hukuksal değeri ya da aralarında basamak ilişkisi olan yakın hukuksal değerleri, haksızlık yoğunluğu gittikçe artacak şekilde ihlal eden birden fazla fiil arasında da bir *hukuksal değerin ihlali bağlantısının* varlığını sonuçlayacaktır. Bu fiiller, aynı mağdura karşı, aynı konu üzerinde, biri diğerinin

belirttiği, görünüşte içtimaın diğer bütün hallerini ise fikri içtima kapsamında ele aldığı aktarılmaktadır. *Bkz Ingeborg Puppe, Idealkonkurrenz und Einzelverbrechen: Logische Studien zum Verhältnis von Tatbestand und Handlung, Duncker & Humblot, Berlin, 1979, 313 vd*'den *nkl* Fornasari (n 8) 479, dipnot 44; Pezzi (n 8) 39, dipnot 126; Göktürk (n 10) 74.

34 Normların içtimaı probleminde, neden bir olguya uygulanabilir görünen birden fazla normun söz konusu olduğu hususunun, normun koruma amacı göz önünde bulundurulmadan açıklanamayacağı yönünde *bkz* Moro (n 15) 46.

35 Fiandaca e Musco (n 4) 2-3; Padovani (n 1) 101; Cadoppi e Veneziani (n 5) 104; Heinrich (n 1) I 4-5; Öztürk ve Erdem (n 23) 30-31; Özgenç (n 1) 176; Koca ve Üzülmez (n 9) 30-31; Toroslu ve Toroslu (n 33) 109; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 5; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. Baskı, Seçkin 2020) 41; Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Beta 2019) 6; Yener Ünver, *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer* (Seçkin 2003) 443, 445, 791-792; Dülger (n 11) 226; Erkan Sarıtaş, 'Toplumsal Norm ve Ceza Yaptırımının Doğası Üzerine' [2013] 71(1) İÜHFM, Prof Dr Füsun Sokullu-Akıncı'ya Armağan, 1051-1108, İstanbul, 1093.

36 Fiandaca e Musco (n 4) 2; Cadoppi e Veneziani (n 5) 105; Heinrich (n 1) I 6; Ünver (n 35) 445, 614; Akbulut (n 10) 32-33; Göktürk (n 10) 30.

37 Moro (n 15) 46; Nuvolone (n 9) 234.

38 *Bkz* Ranieri (n 1) 85; Nuvolone (n 9) 235.

39 Hazırlık hareketlerinin bağımsız olarak cezalandırılması açısından hukuksal değerlerin koruma alanının öne alınması kavramı için *bkz* Ünver (n 35) 776 vd; Osman Gazi Ünal, *Türk Ceza Hukuku'nda Tehlike Suçları*, *Doktora Tezi* (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı 2020) 170 vd.

40 Ranieri (n 3) 60.

41 Tüketim ilkesi yönünden normlar arasındaki amaç ilişkisi için *bkz* Pagliaro (n 7) 551. Normların içtimaının bütünsel teorik temeli açısından aynı düşünceden hareket eden *bkz* Moro (n 15) 46.

42 Pagliaro (n 7) 551-552; Moro (n 15) 46.

devamı olacak ve aynı koruma objesi için tehlike arz edecek şekilde icra edilmeleri halinde ise sosyal değersizlik yargısı penceresinden *aynı sosyal bağlam* içinde kaynaşacaktır[43]. Dolayısıyla bu birden fazla fiil, aralarında hukuksal değer ihlali bağlantısı olması nedeniyle kanunun *ratio legisi* nazara alındığında *normatif,* aynı bağlam içinde gittikçe ağırlaşan bir şekilde icra edilmeleri nedeniyle de *sosyal* olarak aynı değersizlik yargısının konusu olacaktır. Böylelikle aynı bağlam içinde icra edilen iki fiil, *normatif-sosyal* açıdan tek bir değersizlik ve buna bağlı olarak da tek bir kusur yargısının konusu haline gelmiş olmaktadır[44].

İşte kanun koyucunun hukuksal değerleri koruma amacı çerçevesinde ortaya koyduğu sistematik karşısında, aynı hukuksal değeri ya da aralarında basamak ilişkisi olan yakın hukuksal değerleri gittikçe ağırlaşan haksızlık içerikleriyle ihlal eden ve bu suretle normatif-sosyal bir birlik teşkil ettiklerinden, aynı değersizlik ve kusur yargısının konusu olan birden fazla fiil açısından, esasen uygulanabilir tek bir normun bulunduğundan söz etmek gerekecektir[45]. Böyle bir değerlendirme açısından ise daha ağır nitelikteki fiili konu edinen norm ön planda olacak ve bu norm nedeniyle failin cezalandırılması, diğerinin sosyal değersizliğini ve cezalandırılma amacını zaten karşılayacağından, aynı failin bir kez de daha hafif nitelikteki fiili konu edinen norm nedeniyle cezalandırılmasını artık gereksiz kılacaktır[46]. Zira sonraki fiiliyle, niceliksel veya niteliksel olarak çok daha ağır bir haksızlığı gerçekleştiren failin, artık bir kez de aynı bağlam içerisinde gerçekleştirdiği önceki fiilinden dolayı cezalandırılmasının, hukuksal değerin korunması amacı açısından bir anlamı kalmamıştır[47]. Bu hallerde failin ilk gerçekleştirdiği fiil de gerçi bir norm ihlaline[48] ve haliyle haksızlığa sebebiyet vermektedir[49] ancak bu haksızlık, normatif ve sosyal anlamda müştereken tek bir değersizlik yargısına konu olduğu diğer fiil karşısında geri çekilmekte[50], ön plana çıkan ağır nitelik ve nicelikteki haksızlık, diğerini bu müşterek değersizlik yargısı içinde "görünmez kılmakta", onu "arka plana itmekte" ve sonraki fiili düzenleyen norm nedeniyle failin cezalandırılması, diğerinin uygulanması olasılığını *tüketmektedir*[51].

Bu çerçevede, *cezalandırılmayan önceki hareketler* açısından yarışan birden fazla normdan bir kısmı diğerinin arkasına çekilmekte, bunların somut olaya uygulanmasını ve failin bu ihlalleri nedeniyle cezalandırılmasını, diğer normun somut olaya

43 *Bkz* Fiandaca e Musco (n 4) 389 ve 391.

44 *Bkz* Pagliaro (n 5) 200; Fiandaca e Musco (n 4) 388; Bettiol (n 1) 518; Padovani (n 1) 488-489.

45 Fiandaca e Musco (n 4) 391.

46 Pagliaro (n 5) 200, 203-204; Fiandaca e Musco (n 4) 389 ve 391; Accardo (n 8) 55. Ayrıca *bkz* Heinrich (n 1) II 421.

47 Pagliaro (n 7) 552. *Krş* Ranieri (n 3) 88.

48 Ranieri (n 1) 78; Ranieri (n 3) 59-60. Ayrıca *bkz* Öztürk ve Erdem (n 23) 401.

49 Heinrich (n 1) II 428.

50 Fiandaca e Musco (n 4) 388-389, 391.

51 *Bkz* Pagliaro (n 7) 552; Pagliaro (n 5) 203-204; Fiandaca e Musco (n 4) 388; Bettiol (n 1) 518; Padovani (n 1) 488-489; Accardo (n 8) 55.

uygulanabilirliği engellemektedir[52]. Haliyle bu tip bir hukuki ilişkinin söz konusu olduğu hallerde fail yalnızca işlediği sonraki fiil nedeniyle cezalandırılmaktadır[53].

Bu tespitlerimiz, *cezalandırılmayan önceki hareketler* açısından görünürde uygulanabilir birden fazla norm olmasına rağmen gerçekte bunlardan yalnızca birinin uygulanabilir olması nedeniyle bir *görünüşte içtima* halinin mevcut olduğunu ve bu sonucun, *tüketen-tüketilen norm ilişkisi* nedeniyle husule geldiğini ortaya koymaktadır[54]. Gerçi bu fiilleri bir arada değerlendirmemize imkân tanıyan ve yukarıda tarif ettiğimiz hukuksal değer bağlantısı *asli-tali norm ilişkisini* de akla getirmektedir. Ancak asli-tali norm yönünden görünüşte içtimada, normlar arasında tamamen *soyut düzlemde mantıksal bir ilişki* kurulmakla yetinilmektedir ve bu ilişki çerçevesinde bu normlardan birinin, ancak diğerinin uygulanamadığı hallerle sınırlı olarak uygulanabileceği sonucuna varılmaktadır[55]. Tüketim ilkesinde ise normlar arasında mantıksal bir "ikincillik" ilişkisi yerine, belirli nitelikleri gösteren *somut fiiller arasında bir "değer" ilişkisi* aranmaktadır[56]. Bu değer ilişkisi nedeniyle ceza normlarından birinin somut fiil ya da fiiller açısından uygulanması, diğer bazı normları geri plana atmakta, yani onların somut olaya uygulanabilirliğini tüketmektedir[57]. Dolayısıyla aynı bağlamda icra edilen ve aynı yahut yakın hukuksal değerleri ihlal eden birden fazla fiilden yalnızca sonrakilerin cezalandırılmasının nedeni ancak (ihlal edilen normlar arasındaki korunan hukuksal değer bağlantısı çerçevesinde) bu fiiller arasındaki değer ilişkisinde bulunabilir ki bu da bizi zorunlu olarak *tüketen-tüketilen norm ilişkisi*ne götürmektedir[58].

Bu tespitimizin doğal sonucu olarak *tüketen-tüketilen norm yönünden görünüşte içtima ilişkisi* tüm cezalandırılmayan önceki hareketler için söz konusudur[59] ve bu hukuki temelden yola çıkarak önceki hareketlerin cezalandırılmama koşullarını belirlememiz de mümkün olmaktadır. Bu koşulların belirlenmesi, kavramın kapsamını da doğru bir şekilde tespit etmemizi sağlayacaktır.

---

52 Pagliaro (n 5) 200; Bettiol (n 1) 519; Fiandaca e Musco (n 4) 389 ve 391; Accardo (n 8) 54-55.

53 Bettiol (n 1) 519. *Krş* Mantovani (n 8) 474 vd.

54 Bettiol (n 1) 519; Pagliaro (n 5) 204-205; Pagliaro (n 7) 552; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Cavallo (n 3) 806.

55 *Bkz* Mantovani (n 1) 469; Ranieri (n 1) 85; Bettiol (n 1) 518; Fiandaca e Musco (n 4) 387-388; Della Ragione (n 3) 158-159; Accardo (n 8) 51-52.

56 Fiandaca e Musco (n 4) 389; Canestrari, Cornacchia e De Simone (n 1) 765; Accardo (n 8) 55.

57 Edmondo Mezger, *Diritto penale (Strafrecht),* traduzione Italiana di Filippo Mandalari, prefazione di Giulio Battaglini (CEDAM 1935) 488; Bettiol (n 1) 518-519; Pagliaro (n 5) 200, 202; Fiandaca e Musco (n 4) 389.

58 Bettiol (n 1) 519; Pagliaro (n 5) 204-205; Pagliaro (n 7) 552; Fiandaca e Musco (n 4) 391.

59 Bettiol (n 1) 519; Cavallo (n 3) 806; Pagliaro (n 5) 204-205; Pagliaro (n 7) 552; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Ramacci e Guerrini (n 5) 467.

II. Koşulları ve Kapsamı

A. Koşulları

1. Her Biri Tipik ve Hukuka Aykırı Mahiyette Birden Fazla Hareketin Söz Konusu Olması

Cezalandırılmayan önceki hareketlerde, her biri bağımsız olarak hukuksal değer ihlali niteliği taşıyan *birden fazla hareket* söz konusudur[60]. Ancak ihlal edilen normlar arasındaki tüketen-tüketilen norm ilişkisi nedeniyle bu hareketlerden bir kısmı cezalandırılmaz. Bunun mantıksal sonucu olarak eğer ortada tek bir hareket varsa bir öncelik veya sonralık tartışmasına girmeye de gerek yoktur ve haliyle cezalandırılmayan önceki hareketlerden de söz edilemeyecektir[61].

Esasen *doğal hareket tekliğinde* zaten dış dünyaya yansıyan tek bir hareket söz konusudur[62]: Fail tek bir atışla mağduru yaralamıştır. *Doğal anlamda hareket tekliğinde* ise ortada birden fazla doğal hareket olmasına rağmen bunlar; tek iradi karara dayandıkları, aralarında yer ve zaman açısından sıkı bir bağlantı bulunduğu ve tarafsız bir gözlemci nazarında tek bir hareket olarak algılanmaya müsait oldukları için tek hareket olarak kabul edilirler[63]. Bu çerçevede *failin bir suç kapsamına giren hareketi somut olayda tekrar tekrar gerçekleştirmesi* veya *suçu ardışık hareketlerle icra etmesi* halinde tek bir hareketten söz edilecektir[64]. Bu nedenle örneğin çıkan kavgada failin mağduru arka arkaya üç kere bıçaklaması halinde ortada tek bir yaralama hareketi söz konusu olacaktır[65]. Bunun gibi *hukuki hareket tekliğinde* gerçekte birden fazla hareket olmakla birlikte bunlar çeşitli nedenlerle hukuken tek bir hareket olarak nitelenmektedirler[66]. Örneğin *çok hareketli suçlarda* suçun oluşabilmesi için birden fazla hareketin icra edilmesi gerekmekte ise de bu halde esasen hukuki anlamda bir hareket tekliği söz konusudur[67]. Bu nedenle failin önce

60 Ranieri (n 3) 62-63; Ranieri (n 1) 427; Vassalli (n 7) 508; Romano (n 1) 422; Cadoppi e Veneziani (n 5) 518-519; Santaniello e Maruotti (n 8) 570; Heinrich (n 1) II 428; Della Ragione (n 3) 194; Pezzi (n 8) 285.

61 Ranieri (n 3) 62; Vassalli (n 7) 508; Romano (n 1) 422.

62 Ranieri (n 1) 412; Bettiol (n 1) 495; Heinrich (n 1) II 407; Hilgendorf ve Valerius (n 7) 346; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 749; Koca ve Üzülmez (n 9) 513; Akbulut (n 10) 840.

63 Fiandaca e Musco (n 4) 371; Heinrich (n 1) II 408; Hilgendorf ve Valerius (n 7) 346; Önder (n 11) 489; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 749; Akbulut (n 10) 841 vd; Koca ve Üzülmez (n 9) 517; F Selami Mahmutoğlu ve Serra Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi* (Beta 2017) 1013; Göktürk (n 10) 103 vd.

64 Bettiol (n 1) 495; Ranieri (n 1) 411; Fiandaca e Musco (n 4) 370-371; Heinrich (n 1) II 408; Hilgendorf ve Valerius (n 7) 347; Koca ve Üzülmez (n 9) 515; Göktürk (n 10) 110 vd.

65 Fiandaca e Musco (n 4) 370; Bettiol (n 1) 495; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 601; Della Ragione (n 3) 194-195; Toroslu ve Toroslu (n 33) 136; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 750; Göktürk (n 10) 126.

66 Bettiol (n 1) 496; Ramacci e Guerrini (n 5) 462; Heinrich (n 1) II 413; Akbulut (n 10) 857.

67 Bettiol (n 1) 496; Ranieri (n 1) 412-413; Fiandaca e Musco (n 4) 370; Ramacci e Guerrini (n 5), 462; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 599; Heinrich (n 1) II 413; Önder (n 11) 490; Koca ve Üzülmez (n 9) 514; Mahmutoğlu ve Karadeniz (n 63) 1010; Akbulut (n 10) 858; Göktürk (n 10) 131.

sahte özel belge oluşturup sonra bunu kullanması açısından hukuki anlamda tek bir hareketten söz edilmesi kaçınılmazdır[68]. Kimi durumlarda, birlikte gerçekleştirilmesi gereken hareketler esasında farklı suç tiplerinin kapsamına girmekte iken tek bir suçun çatısı altında birleştirilmiş de olabilir. Örneğin önce mağduru tehdit edip sonra malını alan fail, yalnızca yağma suçundan dolayı cezalandırılırken artık bir de tehdit suçundan dolayı cezalandırılmayacaktır[69]. Zira kanun koyucu bir *bileşik suç* ihdas ederek birden fazla hareketi hukuki anlamda tek bir hareket olarak kabul etmiştir[70]. Keza *seçimlik hareketli suçlarda* da birden fazla hareket icra edilse bile hukuki anlamda hareket tekliğinden söz edilmesi gerekecektir[71]. İşte belirttiğimiz tüm bu hallerde hukuki anlamda hareket tekliği söz konusu olduğundan cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edilmesi de mümkün olmayacaktır.

Birden fazla hareketin cezalandırılmayan önceki hareketler kapsamında telakki edilebilmesi için her birinin kanuni tarifi karşılaması ve hukuka aykırı olması da şarttır[72]. Eğer önceki ya da sonraki hareket, herhangi bir nedenle kanuni tip kapsamına girmiyorsa veya hukuka aykırı değilse, zaten görünüşte içtima kuralları çerçevesinde yarışan *birden fazla normdan* ve haliyle de cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz etmeye olanak bulunmayacaktır[73]. Bu nedenle art arda işlenen birden fazla hareketten biri, örneğin bir hukuka uygunluk sebebinden yararlanıyorsa artık failin yalnızca diğer hareketi nedeniyle cezalandırılacağı ve haliyle cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edilmesine de gerek olmayacağı hususunda şüphe yoktur.

---

68 Ranieri (n 1) 414; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 751; Koca ve Üzülmez (n 9) 514; Mahmutoğlu ve Karadeniz (n 63) 1010; Akbulut (n 10) 858; Göktürk (n 10) 131.

69 Bettiol (n 1) 503; Fiandaca e Musco (n 4) 370; Heinrich (n 1) II 413; Hilgendorf ve Valerius (n 7) 346. Tehdit ile tehdit konusu hareketin işlenmesi halinde hukuki anlamda hareket tekliğinin söz konusu olacağı, zira failin yapmayı düşündüğü hareketi önceden beyan etmesine bağımsız bir anlam yüklenemeyeceği yönünde *bkz* Mantovani (n 8) 336. Bu örneği, cezalandırılmayan önceki hareketler kapsamında değerlendiren görüş için *bkz* Vassalli (n 7) 507. Yargıtay 1 CD de bir olayda farklı bir gerekçe ile aynı sonuca varmıştır: *"Sanığın tüfeği mağdura yöneltip 'seni öldüreceğim' diye söyledikten sonra ateş edip öldürmeye teşebbüs ettiği olayda, sanığın sarf ettiği sözlerin kastını ortaya çıkartmaktan ibaret olup, tehdit suçundan karar verilmesine yer olmadığına şeklinde karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması"* (Y 1 CD, 847/2633, 27/4/2015). Bu kararı zikretmekle birlikte bu halde tehdit suçunun ayrıca oluşacağı yönünde *bkz* Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (15. Bası, Seçkin 2020) 164.

70 Bu konuda *bkz* Cavallo (n 3) 809-810; Bettiol (n 1) 503; Ranieri (n 3) 89; Mahmutoğlu ve Karadeniz (n 63) 1011; Akbulut (n 10) 861; Göktürk (n 10) 132.

71 Bettiol (n 1) 497; Ramacci e Guerrini (n 5) 462; Koca ve Üzülmez (n 9) 516; Akbulut (n 10) 859; Dülger (n 11) 769. Seçimlik hareketli suçları *cezalandırılmayan sonraki hareketler* kapsamında değerlendiren görüş için *bkz* İçel (n 4) 200. *Yazara göre* fail kanunda seçimlik olarak gösterilmiş hareketlerden birini icra etmekle yetinmemiş ve birden çok harekette bulunmuşsa tek ceza verilir. Zira bu halde norm gerçekte bir defa ihlal edilmiştir ve aynı normun birden çok ihlali yalnızca görünüştedir.

72 Heinrich (n 1) II 427-428; Vassalli (n 7) 508; Ranieri (n 3) 62; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519; Santaniello e Maruotti (n 8) 573.

73 Vassalli (n 7) 508.

2. Önceki ve Sonraki Hareketlerin Aynı Konu Üzerinde, Aynı Mağdura Ait, Aynı Hukuksal Değeri yahut Yakın Nitelikteki Hukuksal Değerleri İhlal Etmeleri

Cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edilebilmesi için ikinci koşul, önceki ve sonraki hareketlerin; aynı konu üzerinde, aynı mağdura ait, aynı hukuksal değeri yahut yakın nitelikte hukuksal değerleri ihlale etmeleridir[74]. Zira yukarıda da bahsettiğimiz üzere önceki hareketin ihlal ettiği normun geri çekilmesi, aynı sosyal bağlam içinde işlenen önceki ve sonraki hareketler arasındaki *hukuksal değerlerin ihlali bağlantısına* dayanmaktadır[75]. Bu ise ancak "aynı konu üzerinde" ve "aynı mağdurun, aynı yahut yakın hukuksal değerlerinin ihlali" durumunda söz konusu olabilecektir.

Buna göre cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edebilmek için evvela failin birden fazla hareketi *aynı mağdura* karşı ve *aynı konu* üzerinde gerçekleştirmesi gerekmektedir[76]. Bu nedenle farklı mağdurlara karşı işlenen suçların bu kapsamda telakki edilebilmesi olanağı söz konusu olmayıp işlenen önceki ve sonraki hareketlerin, birinde yahut her ikisinde farklı bir mağdur da söz konusuysa veya aynı mağdura ait olsa bile farklı konular üzerinde icra edilmeleri mevzu bahisse gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır. Zira bu olasılıklarda, birden fazla hareketin aynı değersizlik yargısına konu olduğundan bahsedilebilmesi mümkün olmayacaktır.

İkinci olarak, birden fazla hareketin arasında bir hukuksal değer ihlali bağlantısından söz edebilmek için bunların *aynı hukuksal değeri yahut yakın nitelikte hukuksal değerleri ihlal etmelerini* aramamız da gerekmektedir[77]. Bu durum evvela aynı hukuksal değerin ihlali suretiyle husule gelebilir ki bu da aynı hukuksal değeri koruyan birden fazla ceza normunun, aynı konu üzerinde ve aynı mağdura karşı arka arkaya icra edilen birden fazla fiille ihlal edilmesi anlamına gelecektir. Örneğin failin mağdura karşı, her ikisi de cinsel özgürlüğün ihlali mahiyetinde olan suçlardan önce cinsel taciz (TCK m 105), bilahare cinsel saldırı (TCK m 102) suçlarını işlemesi halinde, aynı hukuksal değerin iki ayrı suçla birden fazla kez ihlalinden söz edilecektir. Buna karşılık önceki ve sonraki hareketlerle ihlal edilen hukuksal değerler, aynı nitelikte olmasa bile aralarında basamak ilişkisi olan yakın hukuksal değerler mahiyetinde de olabilirler. Burada belirttiğimiz anlamıyla *yakınlık,* birden fazla hukuksal değerin koruma objeleri arasındaki müştereklikten yahut bu objelerin, birinin diğeri ile normların koruma amaçlarına göre kademelenen mantıksal bir öncelik sonralık ilişkisi içinde bulunmasından kaynaklanıyor olabilir. Örneğin kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarından ilki yaşam hakkını koruyorken ikincisi

74 Cavallo (n 3) 807; Ranieri (n 3) 62; Ranieri (n 1) 427; Vassalli (n 7) 508; Romano (n 1) 422.

75 Ranieri (n 3) 60; Ranieri (n 1) 427; Bettiol (n 1) 519; Cavallo (n 3) 805, 807; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519.

76 Cavallo (n 3) 806; Ranieri (n 3) 62-63; Vassalli (n 7) 508.

77 v Hippel (n 1) 253; Vassalli (n 7) 508; İçel (n 4) 220; Padovani (n 1) 511; Cavallo (n 3) 806-807; Santaniello e Maruotti (n 8) 574; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519; Romano (n 1) 422; Akbulut (n 10) 872.

farklı bir hukuksal değer olarak kişi dokunulmazlığı korumaktadır. Buna karşılık ilkinin koruma objesi olan yaşama son verilebilmesi için mantıksal olarak evvela kişinin vücut bütünlüğüne bir zarar verilmesi gerektiği açık olduğundan, iki normun koruma objeleri arasında mantıksal bir öncelik sonralık ve bu objeleri zarara veya tehlikeye uğratan fiiller arasında bir basamak ilişkisi olduğunu ifade etmek hatalı olmayacaktır. Hukuksal değerler arasındaki bu ilişki, bunları ihlal eden önceki ve sonraki hareketler arasında da bir hukuksal değerin ihlali bağlantısına sebebiyet verecektir. Bu bağlantının söz konusu olmadığı ve failin, ardı ardına işlediği birden fazla fiili ile tamamen farklı hukuksal değerleri ihlal ettiği hallerde cezalandırılmayan önceki hareketlerden de söz edilemeyecektir. Bu çerçevede örneğin A, otomobiliyle yolda seyir halindeyken kırmızı ışıkta duramayarak B'nin otomobiline çarpıp onu yaralasa ve bilahare aralarında çıkan tartışmanın meydana getirdiği kızgınlıkla bu sefer B'nin otomobiline kasten zarar verse artık taksirle yaralama (TCK m 89) ve mala zarar verme (TCK m 151) suçlarından dolayı ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Keza, diğer bir suç açısından hazırlık hareketi mahiyetinde olsa bile bizatihi bağımsız bir hukuksal değeri koruyan suç tipleri açısından da benzeri bir sonuca varmamız kaçınılmazdır[78]. Örneğin, suç işlemek amacıyla örgütlenme suçları (TCK m 220) işlenmesi hedeflenen suçlar açısından birer hazırlık hareketidir[79]. Ancak bu suçlarla korunan hukuksal değer, örgütün işlemeyi hedeflediği -söz gelimi kasten öldürme veya yağma gibi- suçlarla korunan yaşam, mülkiyet, kişi özgürlüğü gibi hukuksal değerler değil aksine *toplumsal düzen, barış ve güvenlik içinde yaşama hakkı*dır[80]. Dolayısıyla suç örgütünü kuran, yöneten veya bu örgüte üye olan kimseler, sonrasında amaçladıkları suçları işlerlerse, suç işlemek amacıyla örgütlenme suçları ile bilahare işlenen amaç suçlar arasında bir hukuksal değerin ihlali bağlantısından ve haliyle cezalandırılmayan önceki hareket ilişkisinden söz edilemeyecektir[81].

3. Aynı Bağlamda İcra Edilen Hareketlerin Meydana Getirdikleri Haksızlıkların, Niteliksel veya Niceliksel Olarak Gittikçe Ağırlaşmış Olması

Üçüncü olarak, cezalandırılmayan önceki hareketlerin söz konusu olabilmesi için failin, aynı bağlam içinde icra ettiği ve aynı hukuksal değeri yahut yakın hukuksal değerleri ihlal eden birden fazla hareketinden sonrakinin, öncekine nispetle daha ağır bir haksızlık teşkil etmesi de gereklidir[82]. Bu kapsamda evvela, birden fazla hareketin,

78 Cadoppi e Veneziani (n 5) 519.

79 Antolisei (n 1) 484-485; İçel (n 4) 225; Koca ve Üzülmez (n 9) 423; Erkan Sarıtaş, *Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçları* (Oniki Levha 2018) 180-181.

80 Sarıtaş (n 82) 182-183.

81 Sarıtaş (n 82) 636-637. Bu halde bir *asli-tali norm ilişkisinin* söz konusu olduğu ve ancak TCK m 220/4'de açık hüküm olması nedeniyle faillerin hem suç işlemek amacıyla örgütlenme suçlarından hem de işledikleri amaç suçtan dolayı ayrı ayrı cezalandırılacakları yönünde *bkz* Öztürk ve Erdem (n 23) 400; Hakeri (n 25) 492; Özen (n 23) 735. Eski TCK'daki düzenleme açısından aynı mahiyette *bkz* İçel (n 4) 225.

82 Ranieri (n 3) 60, 87; Ranieri (n 1) 427; Santaniello e Maruotti (n 8) 574; Romano (n 1) 422; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519.

aynı sosyal değersizlik yargısının konusu olabilmesi için aynı bağlam içinde işlenmeleri[83] yani birbirini takip eden hareketlerin belirli bir *sosyal bağlam* içinde gittikçe yoğunlaşması şarttır. Bunun için de iki hareket arasında mantıksal bir bağın kurulabilmesi gereklidir[84]. Hazırlık hareketlerinin bağımsız olarak cezalandırıldığı hallerde bu bağ zaten doğal olarak vardır. Zira bu hallerde cezalandırılmayan önceki hareket, cezalandırılan sonraki hareketin zaten *hazırlığı* mahiyetindedir[85]. Bu nedenle hazırlık hareketlerinin bağımsız olarak cezalandırıldığı hallerde amaç suçun icrasına girişilmesi çok uzun bir zaman sonra söz konusu olsa bile hazırlık hareketi - amaç suç ilişkisinin doğal bir sonucu olarak ihlal bağlantısı görünür durumdadır.

Diğer hallerde ise önceki ve sonraki hareketlerin aynı bağlam içinde işlendiğinden söz edebilmek için failin, sonraki hareketin icrasına girişmesi ile önceki hareketin sona ermesi arasında bir mantıksal yakınlığın söz konusu olmasını aramak gerekmektedir[86]. Bu mantıksal yakınlık gereğince, ikinci hareket bağımsız bir gözlemci açısından *ilkinin devamı* olarak kabul edilebilmelidir[87]. Bunun doğal sonucu olarak birden fazla bağımsız hareket birbirlerine nesnel anlamda bağlı olmalı ve bu bağlamsal ilişki, birlikte değerlendirilmelerini gerektirecek kadar yoğun olmalıdır[88]. Bunun için kural olarak sonraki hareketin, önceki hareket henüz sona ermişken ve fakat etkileri devam ederken ve kayda değer bir zaman dilimi geçmeksizin icra edilmiş olmasını aramak gerekmektedir[89]. Örneğin failin, yaraladığı mağdur yerde yatarken oluşan kastı ile onu öldürmesi halinde böyle bir durum söz konusu olacaktır. Buna karşılık yaraladığı mağduru birkaç gün sonra sokakta gören ve duyduğu hakaret üzerine bu sefer onu öldüren fail açısından artık iki hareketin aynı sosyal bağlamda işlendiğini söylemek mümkün olmayacaktır[90]. Ancak istisnai olarak, zamansal anlamda çok sıkı bir bağ kurulamasa bile eğer iki hareketin, aralarındaki ilişki nedeniyle, mantıksal olarak birinin diğerinin devamı olarak algılanmasını haklı kılacak bir sosyal bağlam içinde icra edilmeleri söz konusu ise yine cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edilebilecektir. Örneğin failin kullanmak amacıyla satın aldığı uyuşturucudan bir kısmını, sonradan ortaya çıkan para ihtiyacı nedeniyle satmaya karar vermesi halinde kullanmak amacıyla satın alma (TCK m 191) ve ticari amaçla satma (TCK m 188/3) fiilleri arasında kayda değer bir zaman dilimi geçmiş olsa bile yine de satın alınan

---

83 Heinrich (n 1) II 427; Vassalli (n 7) 508; Ranieri (n 3) 60; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Ramacci e Guerrini (n 5) 468; Santaniello e Maruotti (n 8) 570.

84 Ranieri (n 3) 62, 87; Vassalli (n 7) 508.

85 *Bkz* İçel (n 4) 210.

86 *Bkz* Heinrich (n 1) II 428; Ranieri (n 3) 62; Cavallo (n 3) 805; Vassalli (n 2) 1161.

87 Ranieri (n 3) 63; Santaniello e Maruotti (n 8) 571, dipnot 84.

88 Ranieri (n 1) 427; Ranieri (n 3) 64-65, 87. Ayrıca *bkz* Mantovani (n 8) 342, *bkz* ve *krş* Heinrich (n 1) II 428.

89 Ranieri (n 3) 65; Vassalli (n 2) 1161; Santaniello e Maruotti (n 8) 570-571. *Yargıtay Ceza Genel Kurulu* da yakın tarihli bir kararında, cinsel istismarın hemen öncesinde cinsel taciz mahiyetinde fiillerin işlenmesi halinde "aynı hukuki menfaate yönelik daha ağır bir saldırı söz konusu olduğundan" failin yalnızca sonraki cinsel istismar fiili nedeniyle cezalandırılması gerektiğini ifade etmiş ancak somut olayda failin "fiillerini farklı zamanlarda işlemesi" nedeniyle gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir *bkz* YCGK, 208/666, 26/11/2019 sayılı kararı (aşağıda dipnot 123).

90 Santaniello e Maruotti (n 8) 571, dipnot 84.

uyuşturucunun bilahare satışa konu edilmesi nedeniyle ikinci hareketin, mantıksal olarak ilkinin devamı olduğu kabul edilecektir.

Bunun yanında, cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edebilmemiz için aynı sosyal bağlam içinde icra edilen hareketlerin meydana getirdiği haksızlıkların niteliksel veya niceliksel olarak gittikçe ağırlaşması yani sonraki hareketin öncekine nispetle daha ağır bir haksızlık teşkil etmesi de gereklidir. Aksi halde, sonraki hareketle ihlal edilen normdan dolayı ceza verilmesinin, önceki hareketin normatif-sosyal değersizliğini de karşılamasından söz edilemeyecektir[91]. Haksızlığın ağırlaşması ise aynı hukuksal değerin ihlali söz konusu olduğunda *niceliksel* olacaktır[92]. Örneğin reşit olmayanla cinsel ilişki ile nitelikli cinsel istismar suçlarına dair TCK m 104 ile TCK m 103/2'in her ikisi de *çocukların cinsel sömüründen korunma hakkını* korumaktadır. Ancak fail, bunlardan ilkinde iradesini etkileyen herhangi bir sebep meydana getirmeksizin reşit olmayan mağdurla cinsel ilişkiye girmekte iken ikincisinde mağduru cebir, tehdit veya iradeyi etkileyen başka bir sebeple cinsel ilişkiye girmeye zorlamaktadır. Dolayısıyla nitelikli cinsel istismarın haksızlık içeriğinin reşit olmayanla cinsel ilişki suçuna göre daha ağır olduğu şüphesizdir. Fail, mağdurla, önce iradesini etkileyen herhangi bir sebep meydana getirmeksizin cinsel ilişkiye girip ikinci kez aynı istemini kabul etmeyen mağduru bu kez cebirle cinsel ilişkiye zorlarsa aynı hukuksal değeri ihlal eden daha ağır bir haksızlığa sebebiyet vermiş olacaktır. Keza suç örgütüne üye olan kişinin (TCK m 220/2) bilahare yönetici (TCK m 220/1) olması[93] halinde *toplumsal düzen, barış ve güvenlik içinde yaşama hakkının* daha ağır bir fiille ihlalinden söz etmemiz kaçınılmazdır. Buna mukabil önceki ve sonraki hareketlerle, birbirine yakın ve çoğunlukla aralarında basamak ilişkisi olan *farklı* hukuksal değerlerin ihlali de söz konusu olabilir ve bu halde haksızlık artık aynı zamanda *niteliksel* olarak da gittikçe ağırlaşmaktadır[94]. Örneğin kasten insan öldürme ile kasten insan yaralama suçları farklı hukuksal değerleri korumakta ise de bu hukuksal değerler arasında bir basamak ilişkisi bulunduğundan, failin önce mağduru kasten yaraladığı ve hemen sonra kasten öldürdüğü hallerde de haksızlığın gittikçe ağırlaştığı söylenebilecektir[95]. Bu çerçevede cezalandırılmayan önceki hareket ilişkisi, aynı hukuksal değeri ihlale yönelmiş hareketler arasında söz konusu olabileceği gibi farklı ve fakat birbirine yakın hukuksal değerleri ihlale yönelmiş hareketler arasında da söz konusu olabilir[96].

---

91 Geçitli suç için bunu bir koşul olarak arayan ve cezalandırılmayan önceki hareketler için de aynı koşula atıf yapan *bkz* Cavallo (n 3) 805-806.

92 Ranieri (n 3) 61; Ranieri (n 1) 427.

93 Sarıtaş (n 82) 430.

94 Ranieri (n 3) 62; Cavallo (n 3) 806.

95 Cavallo (n 3) 806; Ranieri (n 1) 427.

96 Cavallo (n 3) 806; Ranieri (n 3) 62.

Bununla birlikte, cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edebilmek için her durumda, sonraki hareketin meydana getirdiği haksızlık, öncekine nazaran daha ağır olmalı; her iki hareket bu yönden aynı ya da yakın mahiyette olmamalıdır. Bu açıdan sonraki ihlal edici hareketin haksızlık içeriği, önceki ihlal nedeniyle failin cezalandırılmasını artık gereksiz kılacak kadar ağır olmalıdır[97]. Zira cezalandırılmayan önceki hareketler açısından, daha ağır haksızlığı konu edinen norm nedeniyle failin cezalandırılması, diğerinin sosyal değersizliğini ve cezalandırılma amacını zaten karşılayacağından, aynı failin bir kez de daha hafif haksızlığı konu edinen norm nedeniyle cezalandırılması artık gereksiz hale gelmektedir[98]. Dolayısıyla aynı hukuksal değeri ihlal etse bile aynı ya da yakın ağırlıkta birden fazla hareket söz konusu ise bir tüketen-tüketilen norm ilişkisinden söz etmek de mümkün olamayacak ve bu gibi hallerde her bir hareket ayrı ayrı cezalandırılacaktır[99]. Örneğin failin yetiştirdiği hint kenevirinden (TCK m 188/7) bilahare uyuşturucu imal ederek ihraç etmeye teşebbüs etmesi (TCK m 188/1) halinde, her ne kadar ikinci hareket, ilkine göre daha ağır şekilde cezalandırılmakta ise de her ikisi de sağlıklı bir toplumsal çevrede yaşama hakkı açısından birbirine yakın ağırlıkta ihlallere karşılık geldiklerinden, burada cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edilmesi mümkün olmayıp fail her iki suçtan dolayı ayrı ayrı cezalandırılacaktır[100].

4. Failin Sonraki Hareketinin Cezalandırılabilir Olması

Cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edebilmek için son olarak failin tipik ve hukuka aykırı sonraki hareketinin aynı zamanda cezalandırılabilir de olması yani sonraki hareket açısından ceza sorumluluğunun tüm unsurlarının gerçekleşmesi de şarttır. Esasen yukarıda belirttiğimiz üzere önceki hareketlerin cezalandırılmama nedeni failin sonraki hareketi nedeniyle cezalandırılmasının, önceki hareketinin sosyal değersizliğini ve cezalandırılma amacını zaten karşılaması ve bu nedenle aynı failin bir kez de daha hafif haksızlığı konu edinen norm nedeniyle cezalandırılmasının gereksiz hale gelmesidir. Bunun doğal sonucu olarak sonraki normun somut olaya uygulanarak failin cezalandırılmasının mümkün olamadığı yani failin sonraki hareketi nedeniyle ceza sorumluluğunu kaldıran bir durumun mevzu bahis olduğu hallerde artık önceki normun geri çekilmesinin sebebi de ortadan kalkmış olacaktır. Haliyle bu halde cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz etmek mümkün olamayacaktır[101].

---

97 Cezalandırılan fiilin haksızlık içeriğinin diğerinin haksızlık içeriğinden daha fazla olması gerektiği yönünde *bkz* Akbulut (n 10) 871.

98 *Bkz* Pagliaro (n 5) 200; Fiandaca e Musco (n 4) 389 ve 391; Accardo (n 8) 55. Ayrıca *bkz* Heinrich (n 1) II 421.

99 Bettiol (n 1) 509. Tüketen-tüketilen norm ilişkisi açısından genel olarak bu yönde *bkz* Pelissero (n 5) 610.

100 Bu halde gerçek içtima kuralının uygulanması gerektiği yönünde *bkz* Göktürk (n 10) 163.

101 Sonraki hareketin cezalandırılabilir olmaması doktrinde çoğunlukla *geri çekilen normun uygulanabilme imkanı* başlığı altında incelenmektedir. Örneğin *İçel*'e göre kovuşturma şartlarının bulunmaması, zamanaşımı süresinin dolması, af, şahsi cezasızlık sebepleri gibi suçun unsurlarını etkilemeyen bir sebeple fail cezalandırılamıyorsa önceki hareket nedeniyle cezalandırılması da mümkün olmaz. Diğer hallerde, geri çekilen normun uygulanması mümkün olabilecektir ki *yazar* sonraki hareket için isnat kabiliyetinin bulunmaması yahut kusurluluğu kaldıran bir sebebin bulunmasını buna örnek olarak göstermiştir. *Bkz* İçel (n 4) 240 vd. Doktrinde bazı yazarlar ise *tüketen-tüketilen norm* yönünden görünüşte içtima açısından

Bu açıdan, suç oluşturan sonraki hareket yönünden cezalandırmayı tamamen ortadan kaldıran bir sebebin vaki olması halinde, artık önceki norm uygulanabilir hale gelecektir[102]. Bu nedenle örneğin sonraki hareket açısından failin; kusur yeteneğini kaldıran bir sebebin var olması, kaçınılmaz haksızlık hatasına düşmüş olması, cezasızlık sonucunu doğuran bir mazeret sebebinin söz konusu olması, objektif cezalandırılabilirlik koşulunun gerçekleşmemesi- yahut şahsi cezasızlık sebebinin veya cezayı kaldıran şahsi sebebin söz konusu olması hallerinden birinin mevzu bahis olması nedeniyle cezalandırılması mümkün değilse, artık geri çekilen normun uygulanması gündeme gelecek, haliyle failin, ilk hareketi nedeniyle cezalandırılması mümkün olabilecektir[103]. Örneğin (A) evvela ceza sorumluluğunu etkileyen herhangi bir sebep olmaksızın kasten yaraladığı mağdur (B) yerde yatarken bu sefer (C) tarafından maruz kaldığı ağır ve muhakkak bir tehdidin etkisi ile dönüp (B)'yi öldürmüş ise kusurunun bulunmaması (TCK m.28) dolayısıyla bu ikinci hareketinden dolayı cezalandırılamayacak ise de bu halde ilk icra ettiği kasten yaralama fiilinden dolayı ceza sorumluluğu gündeme gelebilecektir. Dolayısıyla cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edebilmek için failin icra ettiği sonraki hareketler açısından ceza sorumluluğunu kaldıran bir sebebin bulunmaması da şarttır.

B. Kapsamı

1. Genel Olarak

Cezalandırılmayan önceki hareketlerin hukuki temelini ve buna uygun olarak tâbi olduğu koşulları ortaya koyduktan sonra, bu koşulları sağlayan tüm hallerde faile yalnızca sonraki hareket nedeniyle ceza verilmesi ve önceki hareket nedeniyle ayrıca ceza verilmemesi gerektiğini ifade etmemiz kaçınılmaz olacaktır. Zira esasen tanım, hukuki nitelik ve koşullar, diğer hukuki kurumlar açısından olduğu gibi bu kurumun uygulama alanının da sınırlarını çizmektedir. Ancak doktrinde öteden beri yapılan sınıflandırma çerçevesinde, cezalandırılmayan önceki hareketlerin kapsamına giren çeşitli hallerin birbirinden ayrılmasının ve buna göre örneklendirilmesinin, bu hallerin kapsamının netleşmesi açısından oldukça faydalı olduğu da açıktır[104]. Bu nedenle aşağıda evvela *bağımsız olarak cezalandırılan hazırlık hareketleri ile öncü suçlar,* sonrasında ise *sonradan işlenen kasıtlı hareketten önceki cezalandırılmayan hareketler* ayrı ayrı inceleme konusu yapılacak, her birinin gösterdiği özelliklere değinilecek ve bu kapsamda çeşitli örneklere yer verilecektir. Bilahare ise sonradan daha ağır bir haksızlığı oluşturan hareketin de *taksirli* olması ihtimali ayrıca

geri çekilen normun uygulanma imkanını kabul etmemektedir. Bu yazarlara göre, *tüketen-tüketilen norm ilişkisinde*, tüketen normdan dolayı ceza verilemediğinde artık tüketilen normdan da ceza vermek söz konusu olmayacaktır. *Bkz* Öztürk ve Erdem (n 23) 401; Akbulut (n 10) 869, 873.

[102] *Bkz* ve *krş* Ranieri (n 3) 117.

[103] *Bkz* ve *krş* İçel (n 4) 280.

[104] *Bkz* yukarıda dipnot 8.

incelenecek ve bu halde de cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz etmek gerektiği ifade edilecektir.

2. Olağan Olarak Bağımsız Şekilde Cezalandırılsalar da Hedef Suçun İcrasına Başlanması Nedeniyle Artık Cezalandırılmayan Hazırlık Hareketleri ve Öncü Suçlar

Hazırlık hareketleri açısından ceza hukukunda ilke bunların ceza sorumluluğunun konusu olmaması[105] ise de kanun koyucu bazı hallerde hazırlık hareketlerini bağımsız suç tipleri olarak kabul etmiştir[106]. Bunların bir kısmında suç haline getirilen hazırlık hareketleri *münhasıran* hedef suçun hazırlık hareketi mahiyetindedir[107]. İşte bu hallerde fail, hazırlık hareketlerini icra ettikten sonra hedef suçun icrasına da girişirse artık sadece bu suçtan dolayı sorumlu tutulacak, bir de hazırlık hareketini bağımsız olarak cezalandıran normdan dolayı sorumluluğu söz konusu olmayacaktır[108].

Bunun en tipik örneği *suç için anlaşma suçu*dur (TCK m 316). Bu maddeye göre *"bu kısmın dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan suçlardan herhangi birini elverişli vasıtalarla işlemek üzere iki veya daha fazla kişi, maddi olgularla belirlenen bir biçimde anlaşırlarsa, suçların ağırlık derecesine göre üç yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir"*. Kanun koyucu, vatandaşların sosyal hayatlarını demokratik anayasal düzene göre idame ettirebilme haklarını güvence altına almak amacıyla TCK'nın ikinci kitabının, dördüncü kısmının, dördüncü ve beşinci bölümlerinde çeşitli suç tiplerine yer vermiş ve alıntılanan bu kanun hükmüyle de bu suç tiplerinden herhangi birini elverişli vasıtalarla işlemek amacıyla anlaşma yapılması şeklindeki hazırlık hareketini bağımsız olarak cezalandırılacağını öngörmüştür[109]. Buna göre birden fazla kişi, örneğin TCK m 309'da düzenlenen Anayasayı ihlal suçunu işlemek için anlaşır ancak henüz hedef suçun icrasına başlamadan yakalanırlarsa suç için anlaşma suçu nedeniyle sorumlu tutulacaklardır. Ancak bu kimseler hedef suçun

[105] Mezger (n 57) 405; v Hippel (n 1) 218; Bettiol (n 1) 446; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 523; Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku II,* Yayına hazırlayan: Köksal Bayraktar vd (14. Bası, Der 2019) 118; Önder (n 11) 399; Kayıhan İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Yenilenmiş Bası, Beta 2016) 501; Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Yetkin 2016) 273; Zeki Hafızoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (US-A 2019) 304; Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (11. Bası, Beta 2020) 519; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (15. Bası, Seçkin 2020) 474 ve 481; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 627; Özgenç (n 1) 501, 506; Zafer (n 35) 496; Koca ve Üzülmez (n 9) 422; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 35) 445; Hakeri (n 25) 490-491; Özen (n 23) 578; Dülger (n 11) 651; Ünal (n 39) 179.

[106] Mezger (n 57) 405; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 523-524; Dönmezer ve Erman (n 105) 118-119; Önder (n 11) 401; Soyaslan (n 105) 274; Özgenç (n 1) 506; Koca ve Üzülmez (n 9) 422; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 35) 445; Hakeri (n 25) 492; Demirbaş (n 105) 482; Özen (n 23) 578; Dülger (n 11) 661; Ünal (n 39) 181.

[107] *Bkz* Önder (n 11) 401-402; Ünver (n 35) 776 vd. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, yekdiğeri açısından hazırlık hareketi mahiyetinde olsa bile hedef alınan suçtan bağımsız bir hukuksal değer ihlalini konu alan suçun işlenmesi halinde, artık bunun cezalandırılmayan önceki hareket olduğundan söz edilebilmesi de mümkün değildir. İşlenmesi hedeflenen suçlardan bağımsız olarak toplumsal düzen, barış ve güvenlik içinde yaşama hakkını ihlal eden suç işlemek amacıyla örgütlenme suçları gibi. *Bkz* Sarıtaş (n 82) 182-183.

[108] v Hippel (n 1) 253; Ranieri (n 1) 431; Padovani (n 1) 511; Ramacci e Guerrini (n 5) 469; İçel (n 4) 225-226.

[109] Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 523, 594; Delpino e Pezzano (n 6) 63; Soyaslan (n 105) 320; Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (13. Bası, Yetkin 2020) 833-834; Özgenç (n 1) 506; Koca ve Üzülmez (n 9) 423; Ünal (n 39) 186-187. *Bkz* ve *krş* Mantovani (n 8) 314-315.

icrasına başlamışlarsa artık suç için anlaşma suçu cezalandırılmayan önceki hareket olarak kalacak ve faillerin TCK m 316 gereğince ayrıca sorumlu tutulmaları mümkün olmayacaktır[110].

Keza, TCK m 197'de parada sahtecilik suçunu düzenleyen kanun koyucu TCK m 200'de ise *"paralarla kıymetli damgaların üretiminde kullanılan alet veya malzemeyi izinsiz olarak üreten, ülkeye sokan, satan, devreden, satın alan, kabul eden veya muhafaza eden kişi"*nin cezalandırılacağını öngörerek esasen parada sahtecilik suçunun hazırlık hareketlerini bağımsız suç tipi olarak düzenlemiştir[111]. Bu çerçevede fail, sahte para üretmek amacıyla buna yarayan aletleri izinsiz olarak satın alır ve bu aşamada yakalanırsa TCK m 200 nedeniyle sorumlu tutulacaktır[112]. Ancak bu aletleri kullanmak suretiyle elverişli hareketlerle para basma işine girişirse artık sadece TCK m 197 gereğince sorumlu tutulacak olan fail, ayrıca bir de TCK m 200 nedeniyle sorumlu tutulamayacaktır[113], [114].

Diğer bazı hallerde ise aynı bağlam içinde ardı ardına işlenen suçlardan biri, diğerinin olağan *öncüsü* olabilir[115]. Bu gibi hallerde yukarıda bahsettiğimiz olasılıktan farklı olarak iki suç tipinden biri, diğerinin (=hedef suçun) münhasıran hazırlık hareketi mahiyetinde değildir ve bunların ihdası açısından hukuksal değerin korunma alanının öne alınmasından da bahsedilemez. Ancak aynı hukuksal değeri farklı derecelerde ihlal eden fiiller, farklı suç tiplerinde düzenlenmiş olduğundan, birinin işlenmesinden evvel diğerinin işlenmesi *iter criminis*te olağan bir aşamayı ifade eder[116] ve dolayısıyla bu tip suçlarda bir amaç-araç ilişkisinden söz edilir[117]. Örneğin bir kimse hukuka uygun suretle girdiği bir bilişim sistemine de yetkisi olmamasına rağmen veri yerleştirebilir, ancak bu fiilin işlenmesi için çoğu zaman, öncesinde bilişim sistemine hukuka aykırı olarak girme fiilinin de işlenmesi gerekir. İşte bu gibi hallerde aynı bağlam içinde işlenen hareketlerle fail, amacını

110 Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 594; Delpino e Pezzano (n 6) 63; Soyaslan (n 109) 835.

111 Delpino e Pezzano (n 6) 295; Ünal (n 39) 181.

112 Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 593; Delpino e Pezzano (n 6) 295; Ünal (n 39) 182.

113 Cavallo (n 3) 806; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 593; Delpino e Pezzano (n 6) 295 (ancak *yazarlar* buradaki *cezasızlık* sonucunu, bu normun *tali* olmasına bağlamaktadır). *Dönmezer/Erman* ise TCK m 197 ile 200 arasındaki ilişkiyi *geçitli suç* çerçevesinde ele almaktadır *bkz* Dönmezer ve Erman (n 105) 650. Ancak aşağıda ifade edeceğimiz üzere geçitli suçta *hareket tekliği* söz konusu olup nitekim bu husus da aynı eserde "gerçekleştirilen ve hafiften ağıra doğru sıralanan neticelerin, aynı harekete tek bir nedensellik bağı ile bağlanması" şeklinde belirtilmiştir (*Ibid* 649). Oysa burada failin evvela sahte para basmaya yarayan aletleri edinmesi ve sonra sahte para basmaya girişmesi halinde *hareket çokluğunun* söz konusu olduğu açıktır. Bu nedenle bu örnek ve daha genel olarak hedeflenen suçun icrasına başlanması nedeniyle artık cezalandırılmayan hazırlık hareketleri açısından *geçitli suçtan* söz etmeye bizce olanak bulunmamaktadır.

114 Yargıtay 8'inci CD de bahsedilen suç tipiyle ilgili kararlarında TCK m 197 gereğince cezalandırılan failin ayrıca bir de TCK m 200 gereğince cezalandırılamayacağına içtihat etmekte ise de buna dair hukuki gerekçelendirme noktasında "eylemin kül halinde TCK m 197'de tanımlanan suçu oluşturmasından" söz etmektedir. Birçoğu yerine *bkz* Y8CD, 4725/17542, 10/6/2013: "Sanık Harun Özsoy'un eyleminin kül halinde TCKnun 198/1. maddesi yollamasıyla 197/1. maddesinde tanımı yapılan sahte altın basma suçunu oluşturduğu gözetilmeden, yazılı biçimde TCKnun 200. maddesinden de hüküm kurulması…" (https://www.corpus.com tr, erişim tarihi 2/3/2021).

115 Bettiol (n 1) 519; Padovani (n 1) 511; Ranieri (n 1) 429; Mantovani (n 1) 490; Pelissero (n 5) 613; Romano (n 1) 422; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519; Delpino e Pezzano (n 3) 347.

116 *Bkz* Ranieri (n 1) 429; Cavallo (n 3) 807; Bettiol (n 1) 519.

117 Ranieri (n 1) 429; Vassalli (n 7) 512.

gerçekleştirebilmek için önce bilişim sistemine girmiş ve bilahare de sisteme veri yerleştirmiş ise yalnızca hedef suçtan dolayı cezalandırılacak kendisine ayrıca bir de öncü suçtan dolayı ceza verilmeyecektir. Bu nedenle bahsettiğimiz örnekte failin bilişim sistemine veri yerleştirmek için sisteme hukuka aykırı olarak girdiği hallerde artık TCK m 243/1, TCK m 244/2 karşısında geri çekilecek, faile yalnızca bu ikincisi nedeniyle ceza verilecektir[118].

3. Sonradan İşlenen Kasıtlı Hareketten Önceki Cezalandırılmayan Hareketler

Cezalandırılmayan önceki hareketlerin en geniş grubunu *sonradan işlenen kasıtlı hareketten önceki cezalandırılmayan hareketler* teşkil etmektedir. Bu halde, yukarıda belirttiğimiz bağımsız olarak cezalandırılan hazırlık hareketleri yahut öncü suçlardan farklı olarak fail, belirli bir hareketi kasten ya da taksirle icra ettikten sonra, ortaya çıkan yeni amacı çerçevesinde, aynı konuda, aynı mağdura ait aynı ya da yakın bir başka hukuksal değeri kasten işlediği daha ağır mahiyette yeni bir fiille ihlal etmektedir[119]. Örneğin fail, başlangıçta öldürmek gibi bir amaca sahip olmadığı mağduru kasten ya da taksirle yaraladıktan ve bu hareketini tamamladıktan sonra yeni oluşan kastı çerçevesinde bu sefer onu öldürür[120]. Bu gibi hallerde yukarıda

[118] *Cezalandırılmayan önceki hareket* terimini kullanmamakla birlikte bu halde TCK m 244'de tanımlanan fiilin, TCK m 243'te tanımlanan fiilin haksızlık içeriğini karşılayacağı için *tüketen-tüketilen norm ilişkisi* gereğince faile yalnızca TCK m 244 gereğince ceza verileceği, ayrıca TCK m 243'ün uygulanmayacağı yönünde *bkz* Durmuş Tezcan, M Ruhan Erdem ve R Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (18. Bası, Seçkin 2020) 1160. Failin bilişim sistemi üzerinde TCK m 244'te tanımlanan fiilleri icra edebilmesi için önce sisteme girmesi gerektiği, bu nedenle de iki norm arasında "geçitli suç" ilişkisi olduğu gerekçesiyle failin yalnızca TCK m 244 gereğince cezalandırılacağı yönünde *bkz* Soyaslan (n 109) 676. İki norm arasındaki ilişkiyi "geçitli suç" şeklinde tarif etmekle birlikte, kendileri geçitli suç kurumunu kabul etmedikleri için failin kastına göre hangi suçun oluştuğunun tespit edilmesi gerektiği yönünde *bkz* Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 72) 972. İki norm kapsamına girebilecek fiiller arasında bir zorunluluk ilişkisi söz konusu olmadığı için geçitli suçtan bahsedilemeyeceği, ancak bu halde *karma suçtan* bahsedilmesi gerektiği yönünde *bkz* Dülger (n 11) 931. İki normda tanımlanan fiillerin tümüyle örtüşmesi nedeniyle fikri içtima ilişkisinin söz konusu olduğu yönünde *bkz* Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (7 Baskı, Adalet 2020) 906. Yargıtay 8'inci CD ise bu suç tipleri arasındaki hukuki ilişki açısından bir açıklamaya yer vermeksizin eğer TCK m 244 kapsamına giren bir fiil işlenmiş ise failin artık yalnızca bu suç nedeniyle cezalandırılacağını içtihat etmektedir. Örneğin *bkz* Y8CD 14054/5891, 2/5/2016: "…katılana ait mail adresinin erişilmez kılındığı takdirde TCK.nun 244/2. mail adresine girilmesi ancak bu adrese erişimin engellenmemesi halinde aynı yasanın 243/1. maddesi kapsamındaki suçların oluşacağı dikkate alınarak sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini gerekirken, eksik araştırmaya dayanarak yazılı şekilde hüküm kurulması, yasaya aykırı" (https://www.corpus.com tr, erişim tarihi 21/2/2021). Bu noktada örnek kabilinden belirtmemiz gerekir ki İt CK m 615-ter'in birinci fıkrasında bilişim sistemine girme fiilleri suç olarak düzenlenmişken, sisteme zarar verici fiiller aynı maddenin üçüncü fıkrasında suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hali olarak düzenlenmiştir. *Bkz* Delpino e Pezzano (n 6) 510.

[119] Ranieri (n 3) 60 vd; Ranieri (n 1) 427; Cavallo (n 3) 807; Vassalli (n 2) 1161; Bettiol (n 1) 519; Padovani (n 1) 511; Santaniello e Maruotti (n 8) 570; Pelissero (n 5) 614; Accardo (n 8) 116; Della Ragione (n 3) 192.

[120] Bettiol (n 1) 519; Mantovani (n 8) 338; Padovani (n 1) 511; Cavallo (n 3) 806; Pelissero (n 5) 615; Ramacci e Guerrini (n 5) 468; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 594; İçel (n 4) 220; Della Ragione (n 3) 192. Bu halde *doğal hareket tekliği* çerçevesinde önce yalnızca yaralama kastıyla, daha sonra ise öldürme kastıyla hareket etmiş ise failin yalnızca kasten öldürme suçundan dolayı sorumlu olacağını belirten ancak bunu *asli-tali norm ilişkisi* çerçevesinde açıklayan *bkz* Tezcan, Erdem ve Önok (n 118) 205. Bu halde meseleyi *sonradan eklenen/oluşan kast* başlığı altında ele alan ve bu halde failin kasten öldürme nedeniyle sorumlu olacağını ifade eden görüş için *bkz* Dönmezer ve Erman (n 105) 477; Hafızoğulları ve Özen (n 105) 261; Demirbaş (n 105) 389; Zafer (n 35) 301, özellikle dipnot 85; Hakeri (n 25) 229-230; Dülger (n 11) 830. Ayrıca *bkz* aşağıda dipnot 130. Ancak sonradan eklenen kast kavramının bir kast türü olarak kabul edilemeyeceği, bir tipiklik unsuru olarak kastın, bir diğer tipiklik unsuru olarak hareketin icrası ile hemzaman olması gerektiği, hareketin tamamlanmasından sonra oluşacak kastın geçmişteki harekete teşmil edilemeyeceğini haklı olarak dile getiren *bkz* Canestrari, Cornacchia e De Simone (n 1) 403; Delpino e Pezzano (n 3) 177-178; Romano (n 1) 370-371; Önder (n 11) 282, 291; Koca ve Üzülmez (n 9) 166-167; Öztürk ve Erdem (n 23) 244; Akbulut (n 10) 447. Bazı yazarlar ise bu kavrama yönelik eleştirileri kabul etmekle birlikte, bu kapsama giren hallerde *failin tek suçtan mı yoksa iki suçtan mı cezalandırılacağı* meselesine çözüm

belirttiğimiz koşulların söz konusu olması kaydıyla fail, aynı bağlamda işlediği hareketlerden yalnızca sonraki daha ağır hareket nedeniyle cezalandırılır ve faile önceki hareketi nedeniyle ayrıca ceza verilmez[121].

Bu kapsamda önceki hareket evvela *kasten* işlenmiş olabilir. Bir başka deyişle fail kasten icra edip tamamladığı bir suçtan sonra aynı mağdura karşı, aynı konu üzerinde yeni bir suç işlemeye karar verebilir[122]. Bu çerçevede yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi fail sonrasında kasten öldürme suçunu işlediği için aynı bağlam içinde işlediği önceki kasten yaralama suçundan dolayı ayrıca cezalandırılmaz. Keza, takip ettiği mağduru önce cinsel yönden taciz edip bilahare fırsat bulduğu anda cinsel saldırıda/istismarda bulunan faile yalnızca sonraki hareketi nedeniyle TCK m 102 veya 103 nedeniyle ceza verilecek ve artık bir kez de cinsel taciz nedeniyle TCK m 105 gereğince ayrıca ceza verilmeyecektir[123].

İki hareket arasındaki bu ilişki, sadece mağduru belirli bir kişi olan suçlarda değil ve fakat toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu suçlarda da söz konusu olabilir[124]. Örneğin suç işlemek amacıyla kurulmuş bir örgüte önce üye olan ve bu suretle *suç işlemek amacıyla kurulmuş örgüte üye olma suçunu* (TCK m 220/2) işleyen kimse, bilahare örgüt yöneticisi konumuna yükselmiş olabilir. Bu halde icra

bulunması açısından bu kavramdan yararlanmanın doğru olacağını (Özbek, Doğan ve Bacaksız [n 35] 264) veya burada iki kast ve iki suç olsa da hakimin suçları birbirinden ayırarak denetim yapmasını kolaylaştıracağı için kullanılmasının kolaylık sağladığını (Zafer [n 36] 302) belirtmişlerdir. Bizce *eklenen kast* kavramının bir kast türü olduğundan bahsetmek hatta ceza hukukunda herhangi bir şekilde böyle bir kavrama yer vermek isabetli değildir. Eğer fail, kasten bir fiili icra edip sona erdirdikten sonra oluşan yeni amacı çerçevesinde kasten yeni bir fiil icra etmişse artık iki ayrı fiilin ve haliyle iki ayrı kastın olduğu şüphesizdir. İki farklı fiilin söz konusu olması durumu, elbette önceki taksirli fiilden sonra kasıtlı bir fiilin işlenmesi hali için de geçerlidir. Mağdurun ve hukuksal değerin aynı olması da farklı bir değerlendirme yapmaya elvermeyecektir. Bu halde iki farklı fiil, iki farklı suç tipini karşılamaktadır ve bu halde faile tek bir norm nedeniyle mi yoksa ihlal edilen iki norm nedeniyle mi ceza verileceği meselesi açısından ise *görünüşte içtima* ilkelerinin uygulanma olanağının bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır. Yoksa, tek bir fiil ve tek bir manevi unsur varmış gibi değerlendirme yapmak ya da sonraki fiilin önceki fiili "kapsadığını" iddia etmek yahut sonradan ortaya çıkan amaç çerçevesinde failin başlangıçtan itibaren aynı kastla hareket ettiğini "varsaymak" *kast* kavramının yapısı ve *hareket* kavramıyla ilişkisi ile uyumlu olmayacaktır. *Bkz* Önder (n 11) 291-292.

121 Ranieri (n 3) 88; Ranieri (n 1) 427; Bettiol (n 1) 519; Cavallo (n 3) 806-807; Vassalli (n 2) 1161; Ramacci e Guerrini (n 5) 468; Padovani (n 1) 511; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Marinucci, Dolcini e Gatta (n 3) 594; İçel (n 4) 220; Della Ragione (n 3) 192.

122 Ranieri (n 3) 70; Padovani (n 1) 511; İçel (n 4) 220.

123 Bu halde *cezalandırılmayan önceki hareketlerin* söz konusu olduğu yönünde *bkz* Fahri Gökcen Taner, *Türk Ceza Hukukunda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar* (2. Baskı, Seçkin 2017) 250. *Cezalandırılmayan önceki hareketler* terimini kullanmamakla birlikte bu halde TCK m 102 ile TCK m 105 yönünden *tüketen-tüketilen norm ilişkisinden* söz edilmesi gerektiği ve failin yalnızca sonraki fiili nedeniyle TCK m 102 gereğince cezalandırılması gerektiği yönünde *bkz* Tezcan, Erdem ve Önok (n 118) 446. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da yukarıda işaret ettiğimiz yakın tarihli bir kararında doktrinde zikrettiğimiz bu yöndeki görüşlere de atıf yaparak ardı ardına gerçekleştirilen bu tip cinsel hareketler açısından "cezalandırılmayan önceki hareketler" kurumunu kabul etmiştir. YCGK, 208/666, 26/11/2019: "Cinsel taciz suçu ile çocuğun cinsel istismarı (veya cinsel saldırı) suçu arasında geçitli suç ilişkisi bulunmamaktadır. Zira bu suçlardan birisinin işlenmesi için diğer suç normunun ihlalinde zorunluluk yoktur. Ancak çocuğun cinsel istismar suçunun hemen öncesinde, suç sırasında veya hemen sonrasında cinsel taciz olarak nitelendirilebilecek sözler sarf edilmesi veya davranışlarda bulunulması hâlinde aynı hukuki menfaate yönelik daha ağır bir saldırı söz konusu olduğundan yalnızca çocuğun cinsel istismarı suçundan ceza verilmesi gerekir. Cinsel saldırı ve cinsel taciz ile çocuğun cinsel istismarı ve cinsel taciz suçları arasında içtima ilişkisi bakımından farklı bir durumun bulunmadığı gözetildiğinde bu husus doktrinde; cinsel taciz suçunun, cezalandırılamayan önceki fiil durumunda olduğu (Fahri Gökçen Taner, Türk Ceza Hukukunda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017, s 250), TCK'nın 102. maddesindeki hükmün 'Tüketen norm' sıfatıyla 105. maddeye ilişkin normu tükettiği (Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, R. Murat Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayınevi, 15. Baskı, Ankara 2017 s 399) şeklinde açıklanmıştır" https://kararara.yargitay.gov.tr, erişim tarihi 5/3/2021.

124 Çeşitli örnekler için *bkz* Ranieri (n 3) 74 vd.

ettiği bu ikinci hareketiyle bağımsız bir suça (*suç işlemek amacıyla örgüt kurma veya yönetme suçu* – TCK m 220/1) sebebiyet veren fail bu nedenle TCK m 220/1 gereğince cezalandırılırken artık bir de önceki hareketi nedeniyle TCK m 220/2 gereğince cezalandırılmaz[125]. Keza failin tümüyle kendi kullanımı için satın aldığı uyuşturucu maddenin bir kısmını bilahare bir başkasına satması halinde de her ne kadar ilki *kullanmak amacıyla uyuşturucu madde temin etme* suçunu (TCK m 191) ikincisi ise *uyuşturucu madde ticareti* suçunu (TCK m 188/3) teşkil eden iki farklı hareket söz konusu ise de fail, yalnızca sonraki hareketinden dolayı TCK m 188/3 nedeniyle cezalandırılacak, bunun yanında bir de önceki hareket nedeniyle TCK m 191 gereğince cezalandırılmayacaktır[126].

İkinci olarak önceki hareket *taksirli* şekilde gerçekleştirilmiş de olabilir[127]. Bu ihtimalde fail, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışının ortaya çıkan sonuçlarını müşahede etmekte ve bu aşamada kendisinde yeni bir suç işleme kastı ortaya çıkmaktadır[128]. Örneğin taksirle yaraladığı mağdurun bu durumunu görmesine rağmen onu ölüme terk eden fail açısından artık ihmal suretiyle kasten öldürme suçuna (TCK m 83) ilişkin kastın söz konusu olacağı şüphesizdir[129]. Bu halde önceki taksirli hareketi ile vücut dokunulmazlığını ihlal ettiği mağdurun, bu sefer yaşam hakkını kasten icra ettiği ihmali hareketiyle ihlal eden faile yalnızca ihmal suretiyle kasten öldürme suçu (TCK m 83) nedeniyle ceza verilecek, artık bir kez de taksirle yaralama suçu (TCK m 89) nedeniyle ceza verilmeyecektir[130]. Ancak bu örnek,

125 Sarıtaş (n 82) 430.

126 Doktrinde ise çoğunlukla bu halde gerçek içtima hükümleri çerçevesinde failin hem TCK m 188/3 hem de TCK m 191 gereğince ayrı ayrı cezalandırılması gerektiği ileri sürülmektedir. *Bkz* Handan Yokuş Sevük, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (3. Baskı, Adalet 2020) 637; Tezcan, Erdem ve Önok (n 118) 1030.

127 Ranieri (n 3) 71.

128 İçel (n 4) 222. *Bkz* ve *Krş* Ranieri (n 3) 77.

129 Ranieri (n 3) 71.

130 Türk doktrininde bu örneği *cezalandırılmayan önceki hareketler açısından* veren ve bu halde tüketen-tüketilen norm ilişkisi nedeniyle failin yalnızca TCK m 83 gereğince cezalandırılması gerektiğini belirten *bkz* Akbulut (n 10) 872. Bu durumda eğer sonraki suç tamamlanmış bir suç ise faillerin yalnızca kasıtlı fiillerden sorumlu tutulacağı ancak sonraki suç teşebbüs aşamasında kalmış ise artık aynı suçun taksirli şeklini düzenleyen normdan söz edilemeyeceği ve bunun sonucunda asal norm-yardımcı norm ilişkisinin varlığının da ileri sürülemeyeceği, buna göre taksirle yaraladığı mağduru bırakıp kaçan failin bu fiiline rağmen mağdur ölmemişse failin, hem taksirle yaralama ve hem de kasten öldürmeye teşebbüs nedeniyle sorumlu tutulması gerektiği yönünde *bkz* İçel (n 4) 223. Meseleyi objektif isnadiyet çerçevesinde çözümleyen ve failin ardı ardına işlediği fiillerden ikincisinde kasıtlı bir suç söz konusu ise artık taksirli suç yönünden isnadiyetin ortadan kalkacağını belirten *bkz* Heinrich (n 1) I 162. Buna karşılık bu halde gerçek içtima hükümleri çerçevesinde failin hem taksirle yaralama hem de ihmal suretiyle kasten öldürme suçlarından ayrı ayrı cezalandırılması gerektiğini belirten *bkz* Özgenç (n 1) 239, dipnot 246; Koca ve Üzülmez (n 9) 409; Koca ve Üzülmez (n 118) 151; Hakeri (n 25) 647-648; Soyaslan (n 109) 148. Meseleyi "sonradan eklenen kast" kavramı çerçevesinde ele alan ve bu halde önceki taksirli davranışın bağımsız varlığını koruyacağını, kastın eklenmesinden sonra yapılan hareketlerin başlı başına suç oluşturmaları halinde failin bu hareketlerinden dolayı ve kastı nedeniyle cezalandırılacağını ve bu halde her iki suç arasında suçların içtimaı hükümlerinin uygulanabileceğini belirten *bkz* Dönmezer ve Erman (n 105) 476-477. Yine sonradan eklenen kast çerçevesinde değerlendirme yapmakla birlikte başlangıçta taksirle yaralama suçuna sebebiyet veren failin, bilahare mağduru ölüme terk etmek suretiyle kastının ortaya çıktığını ve kasten öldürme nedeniyle sorumlu tutulması gerektiğini belirten *bkz* Antolisei (n 1) 364; Padovani (n 1) 261; Hafızoğulları ve Özen (n 105) 261; Demirbaş (n 105) 389; Zafer (n 35) 301; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 35) 263; Mahmutoğlu ve Karadeniz (n 63) 300; Dülger (n 11) 426 (bu konuda *bkz* yukarıda dipnot 120). Failin, aracıyla çarptığı kişiye yardım etmesine rağmen mağdur ölürse taksirle öldürme nedeniyle, yardım etmemesi dolayısıyla mağdur ölürse ve kastı varsa ihmal suretiyle kasten öldürme nedeniyle sorumlu tutulması gerektiği yönünde *bkz* Centel, Zafer ve Çakmut (n 105) 265. Bu halde failin "daha ağır netice" olarak TCK m 85 gereğince sorumlu tutulması gerektiği ve fikri içtima düşünülebilirse de ilk suç kasten işlenmediği için fikri içtimadan söz edilemeyeceği yönünde *bkz* Özen (n 23) 240. Yargıtay 1 CD bir kararında, içtima meselesini ayrıca tartışmamış ve bilinçli taksirle öldürmeden verilen hükmü bozup

sonraki hareketin mutlaka ihmali olması gerektiği yorumuna sebebiyet vermemelidir. Fail sonraki kasıtlı hareketi icrai olarak işlemiş de olabilir. Örneğin gece karanlığında aracıyla taksirle çarparak yaraladığı kişinin hasmı olduğunu gören fail, fırsattan istifade etmek için silahını çekerek onu öldürebilir. Bu halde de sonradan işlenen kasıtlı hareketten önceki cezalandırılmayan taksirli hareket söz konusu olacaktır[131].

Bu noktada belirtmemiz gerekir ki yukarıda ifade ettiğimiz koşulları sağladığı müddetçe önceki ve sonraki hareketlerin kapsamına girdiği suçların herhangi birinin veya her ikisinin tek veya çok, serbest ya da bağlı, ani ya da mütemadi hareketli suç mahiyetinde olmasının bu açıdan bir önemi olmayacağı gibi tehlike ya da zarar suçu olmasının da bir önemi olmayacaktır[132].

4. Birbirini Takip Eden ve Gittikçe Ağırlaşan Taksirli Hareketler

Bir önceki başlıktaki açıklamalarımız çerçevesinde aynı ya da ilişkili bir başka hukuksal değeri ihlal eden ikinci hareketin kasıtlı olması halinde, eğer koşulları varsa fail, önceki hareketi nedeniyle ayrıca cezalandırılmayacaktır. Fakat failin daha hafif nitelikteki ilk hareketi taksirli iken[133] takip eden daha ağır nitelikteki ikinci

ihmal suretiyle kasten öldürme nedeniyle ceza verilmesi gerektiğinden söz etmiş ise de bu halde ayrıca taksirle yaralamadan hüküm kurulması gereğinden bahsetmemiştir. Böylece Daire, cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz etmemekle birlikte pratikte bu kurumun öngördüğü neticeyle aynı sonuca ulaşmıştır: "Olay tarihinde, kendisinin kullandığı araçla giderken çarptığı maktulü yolda sürükleyen sanık Yurt, öngelen tehlikeli davranışı nedeniyle yaraladığı maktule yardım etmek veya yardım edecek birilerini çağırmak, yani yaralananın ölmemesi için gerekli çabayı göstermek yükümlülüğü altındadır. Bu nedenle yükümlülüğü kasten yerine getirmeyip aracını durdurmayarak, çarparak yaraladığı maktulün ölmemesini sağlamak için icrai bir davranışta bulunmayan sanık, meydana gelen ölüm neticesinden ihmali davranışla ölüme neden olmak suçundan TCK nun 83/2-b delaletiyle aynı Yasanın 83/3. maddesi gereğince sorumludur. Buna göre sanık hakkında 83/3. madde uyarınca makul bir temel ceza belirlenmek suretiyle hüküm kurulması gerektiği düşünülmeksizin, suç niteliğinin yanlış tayini ile TCK.nun 85/1, 22/3 ve 62/1. maddeleri gereğince hüküm kurulması bozmayı gerektirmiş" (Y 1 CD, 5828/7092, 27/11/2013, https://kararara.ma.yargitay.gov.tr, erişim tarihi 3/3/2021).

131 *Bkz* Ranieri (n 3) 77, dipnot 1. Bu örnek açısından tam aksi yönde görüş için *bkz* Hakeri (n 25) 647. *Yazar*, failin suç yolunda ilerlerken işlediği hafif suçun taksirli, ağır suçun ise kasıtlı olması halinde cezalandırılmayan önceki hareketlerin kabul edilemeyeceğini belirtmiş ancak bu görüşünü gerekçelendirmemiştir.

132 *Bkz* Ranieri (n 3) 66.

133 Failin ilk hareketi kasıtlı ve sonraki taksirli ise artık daha ağır bir haksızlığın gerçekleştirilmesi mevzu bahis olamayacağı için cezalandırılmayan önceki hareketlerden de söz edilemeyecektir. Örneğin fail, önce kasten yaraladığı mağduru tedavi etmek isterken verdiği yanlış ilaçla taksirle onun ölümüne sebebiyet vermiş ise hem kasten yaralama hem de taksirle ölüme sebebiyet vermekten ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Burada ölüme sebebiyet verme yaralamaya göre daha ağır bir haksızlık ise de kast da taksire göre daha ağır bir haksızlık olduğundan, haksızlığın her durumda bir bütün olarak gittikçe yoğunlaşmasından söz edilemeyecektir. Önceki hareketin kapsamına girdiği suç tipinin genel tehlike yaratan bir fiili önlemeyi hedeflemesi ve sonraki hareketin bununla bağlantılı olarak taksirle bir zarara sebebiyet vermesi (örneğin trafik güvenliğini tehlikeye sokacak şekilde araç kullanan failin bu halde taksirli olarak bir kimsenin ölümüne sebebiyet vermesi) halinde ise farklı hukuksal değerler korunduğu için cezalandırılmayan önceki hareketlere gitme olanağı zaten söz konusu olmayacaktır. Bu halde bir *asli-tali norm yönünden görünüşte içtima ilişkisi* mi olduğu yoksa fiillerin tam ayniyeti çerçevesinde *fikri içtima* hükümlerinin mi uygulanması gerektiği meselesi ise tartışmalıdır. Asli-tali norm yönünden görünüşte içtimaın söz konusu olduğu yönünde *bkz* Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 725; Öztürk ve Erdem (n 23) 400; Hakeri (n 25) 643; Muhammed Demirel, 'Karar Analizi: Tehlike Suçları – Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi' [2013] 71 (1), İÜHFM, Prof. Dr. Füsun Sokullu-Akıncı'ya Armağan, 1479-1488, 1480 vd. Fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde *bkz* Göktürk (n 10) 154-155 (TCK m 171'in madde gerekçesi de bu yöndedir). Yargıtay 12 CD ise yakın tarihli bir kararında bu hususta yerleşik uygulamalarının asli-tali norm yönünden görünüşte içtima görüşünün benimsenmesi yönünde olduğunu ortaya koymuştur: "Dairemizin yerleşik uygulamasına göre; tehlikeli eylemin zarara yol açması ve her iki suçun birlikte işlenmesi halinde sanığın hangi suç nedeniyle cezalandırılacağı belirlenirken suçlar için Kanunda öngörülen cezaların ağırlığının değil, zarar suçu-tehlike suçu ölçütünün esas alınması suretiyle, sanığın taksirle öldürme/yaralama suçundan cezalandırılmasının mümkün olduğu ahvalde sadece taksirle öldürme/yaralama suçundan cezalandırılması, taksirle öldürme/yaralama suçundan cezalandırmanın mümkün olmadığı ahvalde ise, sanığın TCK'nın 179. maddesinde düzenlenen trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçundan

hareketinin de taksirli bir suça sebebiyet verdiği (örneğin doktorun, yanlış tıbbi müdahale nedeniyle mağdurun taksirle yaralanmasına sebebiyet vermesi üzerine, bu durumu gidermek için yaptığı ikinci tıbbi müdahalede bu sefer taksirle ölümüne sebep olması gibi) hallerde nasıl bir değerlendirme yapılacağı tartışmaya açıktır.

Bu konuda kabul edilen ve meseleyi görünüşte içtima ilkeleri dışında çözen bir görüşe göre failin sonradan ortaya çıkan taksirli hareketi, duruma göre ya hareket tekliği çerçevesinde değerlendirilecek ve faile yalnızca taksirle öldürme suçu nedeniyle ceza verilecek ya da gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır[134]. Bu görüş, bu noktadaki ayrımı şu şekilde ortaya koymaktadır: Failin ikinci hareketi, birinci hareketle iç içe ve birinci taksirli hareketten ortaya çıkan tehlike durumundan doğmuşsa, ortada tek bir taksirli hareketin var olduğu kabul edilecektir. Örneğin fail, taksirli olarak yaraladığı mağduru ilk yardım kurallarına aykırı şekilde taşıyarak ölümüne sebebiyet vermiş ise söz konusu netice ilk kazadan ortaya çıkmıştır. Ancak ilk taksirli hareketin meydana getirdiği tehlike ile gerçekleşen ikinci hareket arasında sıkı bir bağlantı yoksa fail, her iki taksirli hareketinden dolayı ayrı ayrı sorumlu olacaktır. Örneğin fail, taksirli olarak yaraladığı mağduru hastaneye taşırken yine taksirli bir hareketi ile kaza yapıp bu sefer onun ölümüne sebebiyet vermiş ise gerçek içtima kurallarına göre hem taksirle yaralama hem de taksirle öldürme suçlarından dolayı sorumlu tutulacaktır[135].

Buna karşılık bizce, bu gibi hallerde de önceki hareketi düzenleyen normun uygulanması görünüştedir ve önceki taksirli hareket bu nedenle ayrıca cezalandırılmayacaktır[136]. Zira yukarıda belirttiğimiz üzere aynı hukuksal değeri ya da aralarında basamak ilişkisi olan yakın hukuksal değerleri gittikçe yoğunlaşan haksızlık içerikleriyle ihlal eden ve bu suretle normatif-sosyal bir birlik teşkil ettiklerinden, aynı değersizlik ve kusur yargısının konusu olan birden fazla fiil açısından, esasen

cezalandırılması gerektiği..." (Y 12 CD, 114/2011, 25/2/2020, https://kararara ma.yargitay.gov.tr, erişim tarihi 4/3/2021).

134 *Bkz* Elvan Keçelioğlu, *Taksirli Suçun Dogmatiği* (Turhan 2005) 148-149.

135 Keçelioğlu (n 134) 148. Bu görüş açısından, özellikle yapılan ayrımın eleştiriye açık olduğu belirtilmelidir. Zira verilen örneğe konu olayların her ikisinde de hareket çokluğunun söz konusu olduğu açıktır ve bunlardan ilkini hareket tekliği ile aynı sonuca tabi kılmak için makul bir sebep gösterilmiş değildir. Nitekim bu örnekte fail, ilkinde trafik normlarından, ikincisinde ise ilk yardım yapılmasına dair tecrübe kurallarından kaynaklı iki farklı dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmakta ve iki farklı tehlikeye sebebiyet vermektedir. Bu noktada "failin ikinci hareketinin, birinci hareketin ortaya çıkardığı tehlikeli sonuçtan doğduğu" ifade edilmiş ve ayrıca "fiiller arasında sıkı bağlantıdan" bahsedilmiş ise de aynı hususların pekâlâ ikinci örnek olay için de geçerli olduğunu iddia etmek mümkündür. Bu iki örneği, iki farklı sonuca tabi kılmanın adalet anlayışı açısından makul sayılamayacağı ise açıktır.

136 İtalyan doktrininde *Ranieri* de failin önceki ve sonraki hareketlerinin sübjektif olarak birbiriyle ilişkili olması gerektiğini ancak bunun taksirli iki fiil şeklinde de husule gelebileceğini belirtmektedir. Fail önceki taksirli hareketinin sonuçlarını müşahede ettikten sonra aynı mağdura karşı yeni bir taksirli harekette bulunarak aynı ya da yakın bir hukuksal değerin daha ağır ihlaline sebebiyet vermiş ise önceki taksirli hareketin de cezalandırılmayan önceki hareket mahiyetinde olduğundan söz edilecektir. Bu çerçevede fail, taksirle yaraladığı mağdurun, bilahare taksirli ikinci bir fiili ile bu sefer ölümüne sebebiyet vermiş ise artık yalnızca taksirle öldürme suçu nedeniyle sorumlu olacaktır. *Bkz* Ranieri (n 3) 71. *Yazar* bu duruma, İtalyan Yüksek Mahkemesi'nin bir kararına konu olan olayı örnek göstermektedir. Bu kararda *(Corte di Cassazione, 11 gennaio 1940, Giust Pen 1941, II, 94)* deneyimsiz bir doktor, yaptığı tıbbi müdahalede bir kadının rahmine zarar vermiş, bilahare bunun meydana getirdiği tıbbi sorunu giderebilmek için yaptığı daha sonraki müdahalelerde ise bu sefer diğer iç organlarına zarar vererek hastanın ölümüne sebebiyet vermiştir. *Ranieri,* bu hadise açısından tipik bir *suçta ilerleme* vakasından (*bkz* yukarıda dipnot 8) söz edilmesi gerektiğini ve sonraki taksirle öldürme suçunun, önceki taksirli yaralama suçunu tüketeceğini belirtmiştir (*Ibid* 71, dipnot 1).

uygulanabilir tek bir normun bulunduğundan söz etmek gerekecektir[137]. Böyle bir değerlendirme açısından ise daha ağır nitelikteki fiili konu edinen norm ön planda olacak ve bu norm nedeniyle failin cezalandırılması, diğerinin sosyal değersizliğini ve cezalandırılma amacını zaten karşılayacağından, aynı failin bir kez de daha hafif nitelikteki fiili konu edinen norm nedeniyle cezalandırılmasını artık gereksiz kılacaktır[138]. Bu durum, birbirini takip eden ancak gittikçe daha ağır bir haksızlığa sebebiyet veren iki taksirli hareket açısından da cari olacağından, bu ihtimalde farklı bir sonuca varmamız için bir sebep söz konusu değildir[139]. Bu nedenle taksirli olarak yaraladığı mağduru hastaneye taşırken yine taksirli bir hareketi ile kaza yapıp bu sefer onun ölümüne sebebiyet vermiş olan fail, yalnızca taksirle öldürme suçu (TCK m 85) açısından sorumlu tutulacak olup artık bir de taksirle yaralama (TCK m 89) suçu nedeniyle cezalandırılmayacaktır.

III. Benzer Kavramlardan Farkları

A. Cezalandırmanın Alanını Genişleten Normlardan Farkları

Cezalandırmanın alanını genişleten kimi normlar da görünüşte içtima ilişkilerine sebebiyet vermekte[140] ise de esasen bu normların uygulandığı hallerde gerçek anlamda suç çokluğundan bahsedilmesi mümkün değildir[141]. Gerçekten, cezalandırılmanın alanını genişleten normlardan *suça teşebbüs* halinde esasen henüz suç tipini tam olarak karşılamayan bir hareketin belirli koşullarda cezalandırılması söz konusudur[142]. Ancak burada suça teşebbüs normu bağımsız bir ceza normu olmadığından, failin teşebbüs aşamasını geçerek suçu tamamlaması halinde ayrıca suça teşebbüs hükmünden dolayı cezalandırılmamasının nedeni, teşebbüsten dolayı ceza öngören normun *tamamlayıcı* nitelikte olmasıdır. Yoksa burada birbirini takip eden hareketlerle ihlal edilen iki bağımsız ceza normu söz konusu değildir[143]. Keza *suça iştiraki* düzenleyen normlar da aynı şekilde tamamlayıcılık niteliği taşıdığından bir kimsenin önce azmettirdiği suça sonra müşterek fail olarak katılması halinde yalnızca fail olarak sorumlu tutulması, suça azmettirmeye ilişkin normun yardımcılık

137 Fiandaca e Musco (n 4) 391.

138 Pagliaro (n 5) 200, 203-204; Fiandaca e Musco (n 4) 389 ve 391; Accardo (n 8) 55. Ayrıca *bkz* Heinrich (n 1) II 421.

139 Ranieri (n 3) 71.

140 Mezger (n 57) 489; Bettiol (n 1) 519; Heinrich (n 1) II 424; Akbulut (n 10) 871.

141 Ranieri (n 3) 82.

142 Mezger (n 57) 397; Bettiol (n 1) 439, 516; Canestrari, Cornacchia e De Simone (n 1) 669; Cadoppi e Veneziani (n 5) 454; Santaniello e Maruotti (n 8) 501; Adem Sözüer, *Suça Teşebbüs* (Kazancı 1994) 46; Dönmezer ve Erman (n 105) 108; İçel (n 105) 494; Toroslu ve Toroslu (n 33) 300; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 622; Centel, Zafer ve Çakmut (n 105) 453; Özgenç (n 1) 502; Koca ve Üzülmez (n 9) 416-417; Mahmutoğlu ve Karadeniz (n 63) 787; Demirbaş (n 105) 475; Özen (n 23) 506.

143 Bettiol (n 1) 442; Sözüer (n 141) 46; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 623; Özgenç (n 1) 502; Koca ve Üzülmez (n 9) 417; İçel (n 105) 494; Toroslu ve Toroslu (n 33) 300; Soyaslan (n 105) 329; Demirbaş (n 105) 475; Mahmutoğlu ve Karadeniz (n 63) 786; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 35) 570; Akbulut (n 10) 698; Ünal (n 39) 171. Ayrıca *bkz* Ranieri (n 3) 82; İçel (n 4) 213-214. *Krş* Cadoppi e Veneziani (n 5) 459.

niteliğinden dolayıdır[144]. Yoksa burada da ardı ardına ihlal edilen iki bağımsız ceza normu söz konusu değildir. Bu çerçevede, belirtilen bu hallerde cezalandırılmayan önceki hareketler kurumuna başvurmaya gerek de yoktur[145].

B. Geçitli Suçtan Farkları

Türk ve İtalyan doktrinlerinde genel olarak kabul edildiği üzere geçitli suçlar, failin bir suçu işleyebilmek için aynı hukuksal değeri koruyan bir başka suçtan geçmek zorunda olduğu suçları ifade etmektedir[146]. Örneğin kasten öldürme suçunun işlenebilmesi için aynı zamanda kasten yaralama suç tipine de uyan bir hareketin icrası zorunludur. Bu itibarla, burada bir geçitli suçtan söz edilir ve bu halde faile yalnızca kasten öldürme suçundan dolayı ceza verilir[147]. Buradaki ölüm neticesi, zorunlu olarak yaralama neticesini de bünyesinde barındırdığından ve dolayısıyla ikinci ihlalin söz konusu olabilmesi için birinci ihlalinin icrası zorunlu olduğundan, fail basamak mahiyetindeki birinci ihlalden kural olarak sorumlu tutulmamaktadır[148]. Ancak bunun için failin amacının, başlangıçtan itibaren daha ağır neticeyi gerçekleştirmeye yönelmesi gereklidir[149]. Görüleceği üzere geçitli suçta da bir *görünüşte içtima hali* söz konusudur ve bu gibi hallerde geçit niteliğindeki suçu düzenleyen normun ihlali gerçek değil görünüştedir. Ancak bu kurumun hangi görünüşte içtima ilkesi ile açıklanması gerektiği hususu oldukça tartışmalıdır[150]. Bu nedenle kimi yazarlar kendi tanımlarına göre geçitli suçları da cezalandırılmayan önceki hareketler kapsamında kabul etmişlerdir[151].

---

144 Mezger (n 57) 489-490; Bettiol (n 1) 518; İçel (n 4) 214; İçel (n 105) 532; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 725; Koca ve Üzülmez (n 9) 559; Demirbaş (n 105) 512; Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 35) 570; Zafer (n 35) 519; Akbulut (n 10) 871.

145 Suça teşebbüs normu ile teşebbüs edilen suçu düzenleyen norm arasındaki ilişkiyi de cezalandırılmayan önceki hareketlere örnek olarak gösteren *bkz* v Hippel (n 1) 253-254.

146 Santoro (n 1) 537; Ranieri (n 3) 13-14; Ranieri (n 1) 84, 430; Antolisei (n 1) 543; Cavallo (n 3) 804; Padovani (n 1) 511; Bettiol (n 1) 519; Vassalli (n 2) 1155; Ramacci e Guerrini (n 5) 468; Delpino e Pezzano (n 3) 346; Della Ragione (n 3) 185; Accardo (n 8) 115; Dönmezer ve Erman (n 105) 649; İçel (n 4) 229; İçel (n 105) 623; Önder (n 11) 485; Soyaslan (n 105) 265; Hafızoğulları ve Özen (n 105) 192; Demirbaş (n 105) 554; Zafer (n 35) 565; Özen (n 23) 234; Dülger (n 11) 829.

147 Santoro (n 1) 537; Ranieri (n 3) 27; Cavallo (n 3) 804; Bettiol (n 1) 519; Padovani (n 1) 511; Delpino e Pezzano (n 3)347; Dönmezer ve Erman (n 105) 650; İçel (n 105) 624; Soyaslan (n 105) 266; Demirbaş (n 105) 554; Zafer (n 35) 566; Della Ragione (n 3) 191-192.

148 Cavallo (n 3) 804-805; Vassalli (n 2) 1158; Ranieri (n 3) 18; Ramacci e Guerrini (n 5) 468; Della Ragione (n 3) 184.

149 Ranieri (n 3) 16; Vassalli (n 2) 1161; Dönmezer ve Erman (n 105) 649; İçel (n 4) 237; İçel (n 105) 625; Della Ragione (n 3) 186, 193; Accardo (n 8) 115. *Krş* Santoro (n 1) 537.

150 Bu konuda detaylı bir inceleme için *bkz* Mantovani (n 8) 299 vd. Ayrıca *bkz* Ranieri (n 3) 30 vd; Vassalli (n 2) 1155 vd. Geçitli suçu, geniş anlamda bileşik suçun bir örneği olarak kabul eden ve özel-norm genel norm yönünden görünüşte içtimaın bir uygulaması olarak ele alan görüş için *bkz* Antolisei (n 1) 543; Caraccioli (n 9) 552; Cadoppi e Veneziani (n 5) 518; Santaniello e Maruotti (n 8) 566. Bu yöndeki diğer görüşler için *bkz* Mantovani (n 8) 302. Bu kurumu *tüketen-tüketilen norm yönünden görünüşe içtima* kapsamında değerlendirse de bağımsız bir kurum olmasına atıf yapan görüş için *bkz* Ranieri (n 3) 46-48. Keza aynı yönde *bkz* Bettiol (n 1) 519; Della Ragione (n 3) 186. Bu kurumun *asli norm-tali norm ilişkisinin* özel bir uygulaması mahiyetinde olduğu yönünde *bkz* Vassalli (n 2) 1160; Hilgendorf ve Valerius (n 7) 349. Kurumun özerkliğini reddeden ve gösterilen örneklerin duruma göre bileşik suç veya cezalandırılmayan önceki hareketler kapsamında ele alınabileceğini belirten *bkz* Romano (n 1) 422. Bizatihi kavrama yönelik eleştiri için *bkz* Mantovani (n 8) 304 vd; Mantovani (n 1) 487-488.

151 *Bkz* İçel (n 4) 231. *Krş* Ranieri (n 3) 38-39.

Bununla birlikte dikkat edilirse geçitli suçta esasen *hareket tekliği* söz konusudur[152]. Nitekim yukarıda verdiğimiz örneği ele alırsak; fail hukuki anlamda tek bir hareket icra ederek mağduru bıçaklamış ve yaralanan mağdur bunun etkisiyle ölmüştür. Haliyle, burada cezalandırılıp cezalandırılmayacağı tartışma konusu olabilecek bir *önceki-sonraki hareket ayrılığı* söz konusu değildir. Dolayısıyla *hareket tekliğinin* söz konusu olduğu geçitli suçta, cezalandırılmayan önceki – sonraki hareket ilişkisinden söz etmek ve bu nedenle geçitli suçu cezalandırılmayan önceki hareketler kapsamında telakki etmek olanaklı değildir[153].

C. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşan Suçtan Farkları

Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar da mahiyeti itibariyle geçitli suçlara benzemektedir. Ancak burada failin amacı kural olarak başlangıçtan itibaren ağırlaşan neticeleri gerçekleştirmek değildir[154]. Burada failin, yalnızca ağırlaşan neticeden (örneğin TCK m 87/4 nedeniyle) sorumlu olması, buna karşılık gerçekleştirmeyi kastettiği neticeden (örneğin TCK m 86/1 nedeniyle) ayrıca sorumlu olmaması da görünüşte içtima ilişkisine sebebiyet vermekteyse de burada *özel-genel norm ilişkisinden* söz edilmektedir[155]. Ayrıca geçitli suçta olduğu gibi burada da hareket çokluğu değil *hareket tekliği* söz konusudur[156]. Dolayısıyla burada da bir cezalandırılmayan önceki hareket halinden söz etmeye olanak bulunmamaktadır.

D. Cezalandırılmayan Sonraki Hareketlerden Farkları

Cezalandırılmayan sonraki hareketler, mahiyeti itibariyle cezalandırılmayan önceki hareketlere oldukça benzerdir ve hatta bunlar da *tüketen-tüketilen norm ilişkisi* temeline dayanırlar[157]. Bunun yanında burada da hareket çokluğu söz konusu olup her biri, farklı bir ceza normunu ihlal eden hareketlerden sonrakiler, öncekiler

---

[152] Ranieri (n 3) 16-17; Vassalli (n 7) 508; Santaniello e Maruotti (n 8) 567; Cadoppi e Veneziani (n 5) 518; Della Ragione (n 3) 185, 193.

[153] Ranieri (n 3) 38; Vassalli (n 7) 508; Cadoppi e Veneziani (n 5) 518. *Krş* Mantovani (n 8) 309-310. Türk doktrininde *İçel* geçitli suçu da cezalandırılmayan önceki hareketlerin kapsamında kabul etmektedir. Nitekim *yazar*, geçitli suçun koşullarını sıralarken "önceki fiilin faili ve mağduru ile sonraki fiilin failinin ve mağdurunun aynı olmasına" ve "failin hareketi ile ağırlaşan neticeler arasında nedensellik bağının bulunmasına" yer vermektedir. İçel (n 4) 235-236. Aynı yönde *bkz* Hakeri (n 25) 645. Esasen bu görüş, *yazarların* fiil tekliği ve fiil çokluğu ayrımında neticeye üstünlük tanımasının (*bkz* İçel [n 4] 34; Hakeri [n 25] 630-631) tutarlı bir sonucudur. Haliyle bu yazarların görüşüne göre tek bir hareket olsa dahi eğer birden fazla netice varsa fiil de önceki ve sonraki olarak ayrılabilecek şekilde birden fazla olacaktır. Buna karşılık *Dülger* ise bu hususta *harekete* üstünlük tanımasına ve geçitli suçlarda "ağırlaşan sonuçların failin hareketine tek nedensellikle bağlanması" gerektiğini belirtmesine rağmen yine de geçitli suçu, cezalandırılmayan önceki hareketlerin bir türü olarak kabul etmektedir *bkz* Dülger (n 11) 829 ve 767.

[154] *Bkz* Koray Doğan, *Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar* (2 Bası, Adalet 2015) 30, 236; Mahmutoğlu ve Karadeniz (n 63) 397. Failin ağır veya başka netice açısından kastının var olup olamayacağı ve bu kapsamda gerçek/görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaşan suç tasnifi açısından *bkz* Koca ve Üzülmez (n 9) 246.

[155] Koca ve Üzülmez (n 9) 555; Özen (n 23) 733; Doğan (n 153) 288, 290.

[156] Akbulut (n 10) 509; Doğan (n 153) 109.

[157] Bettiol (n 1) 519-520; Cavallo (n 3) 807-808; Hilgendorf ve Valerius (n 7) 332; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 725; Koca ve Üzülmez (n 9) 555-556; Demirbaş (n 105) 554; Zafer (n 35) 566; Akbulut (n 10) 872; Özen (n 23) 737; Dülger (n 11) 819. *Krş* Vassalli (n 7) 517.

cezalandırıldığı için artık cezalandırılmamaktadır[158]. Örneğin, failin çaldığı malı yakması halinde aslında hem hırsızlık suçlarına (TCK m 141 vd) hem de mala zarar verme suçuna (TCK m 151 vd) ilişkin normlar ihlal edilmiş olmasına rağmen fail yalnızca hırsızlık suçlarından dolayı cezalandırılır, artık bir de mala zarar verme suçundan dolayı cezalandırılmaz[159]. Esasen aynı hukuki temele dayansalar da cezalandırılmayan önceki hareketlerin koşulları ve kapsamı cezalandırılmayan sonraki hareketlerden farklı olup en genel ifadesiyle gittikçe daha ağır bir haksızlığa sebebiyet verildiği hallerde cezalandırılmayan önceki hareketlerden; buna karşılık ilk ihlalin meydana getirdiği haksızlığın, ikincisinden ayrıca cezalandırmayı artık gereksiz kılacak ağırlıkta olması halinde ise cezalandırılmayan sonraki hareketlerden bahsedilecektir[160].

IV. Suça Teşebbüs ve Suça İştirak Hükümlerinin Uygulanması Açısından Cezalandırılmayan Önceki Hareketler

A. Suça Teşebbüs Hükümlerinin Uygulanması Açısından

Cezalandırılmayan önceki hareketler açısından failin icra ettiği ve birbirini takip eden hareketlerden önceki, sonraki veya her ikisi teşebbüs aşamasında kalmış olabilir ancak bu durum, önceki hareketlerin cezalandırılmaması ve faile yalnızca sonraki hareket nedeniyle ceza verilmesi gereğini değiştirmeyecektir. Örneğin fail, hasmını yaralamak isterken hareketi suça teşebbüs aşamasında kalabilir ancak devamında sonradan ortaya çıkan kastı çerçevesinde mağduru öldürebilir[161]. Yahut tersine, fail taksirle yaraladığı mağduru daha sonra öldürmeye karar verebilir ancak elinde olmayan nedenlerle suçu tamamlayamaz[162] veya failin hem önceki kasten yaralama hem de sonraki kasten öldürme mahiyetindeki hareketlerinin her ikisi de

158 Cavallo (n 3) 807; Ranieri (n 1) 88, 431; Ranieri (n 3) 91; Bettiol (n 1) 519; Fiandaca e Musco (n 4) 391; Pelissero (n 5) 613; Heinrich (n 1) II 429; Vassalli (n 7) 517-518; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519.

159 Vassalli (n 7) 518; Cavallo (n 3) 808; Ranieri (n 1) 88; İçel (n 4) 196; İçel (n 105) 614; Önder (n 11) 483; Demirbaş (n 105) 554; Akbulut (n 10) 873; Özen (n 23) 737; Dülger (n 11) 819.

160 Bettiol (n 1) 519-520; Cavallo (n 3) 808; Cadoppi e Veneziani (n 5) 519; İçel (n 4) 180-181.

161 Ranieri (n 3) 100.

162 *İçel,* failin önceki taksirli hareketini takip eden kasıtlı hareketine dayanan fiilin teşebbüs aşamasında kalması halinde bir ayrım yapılması gerektiği fikrindedir. Buna göre taksirli suç ile teşebbüs aşamasında kalmış kasıtlı suç "aynı suç" iseler "suçun taksirli şeklini düzenleyen normun yardımcı niteliği nedeniyle, sadece teşebbüs derecesinde kalmış kasıtlı suçtan dolayı fail sorumlu tutulmalıdır […]. Buna karşılık, taksirle işlenen suç, ikinci fiilin teşebbüs derecesinde kalması nedeniyle başka bir suç haline girmişse, artık aynı suçun taksirli şeklini düzenleyen normdan söz edilemeyecek ve bunun sonucunda asal - yardımcı norm ilişkisinin varlığı da ileri sürülemeyecektir" İçel (n 4) 223. Buna göre taksirle yaraladığı mağduru bırakıp kaçan failin bu fiiline rağmen mağdur bir başkası tarafından kurtarılmışsa fail hem taksirle yaralama ve hem de kasten öldürmeye teşebbüs nedeniyle sorumlu tutulmalıdır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz üzere bize göre konumuz açısından önceki hareketlerin cezalandırılmama nedeni, taksirli suçların kasti suçlara göre ikincil niteliğine değil, normlar arasındaki korunan hukuksal değer bağlantısına ve fiiller arasındaki değer ilişkisine dayanmaktadır. Bu bağlantı ve ilişki, sonraki fiilin kasten öldürme mahiyetinde olması halinde, önceki yaralama fiilinin kasten olması ile taksirle olması arasında bir farklılık meydana getirmeye imkan tanıyamayacaktır. Zira failin bir kimseyi önce yaralayıp sonra öldürmeye karar vermesi halinde önceki yaralama ister taksirle ister kasten gerçekleştirilmiş olsun, neticede fail, aralarında mantıksal bir basamak ilişkisi olan yakın hukuksal değerleri aynı bağlam içinde ihlal etmekte ve ikinci ihlal ilkine nispetle daha ağır bir haksızlığa karşılık gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, sonraki fiilin teşebbüs aşamasında kalması, önceki fiilin kasten veya taksirle işlenmesi açısından bir farklılık meydana getirmeye elbette müsait olmayacaktır. *Bkz* Ranieri (n 3) 103-104.

teşebbüs aşamasında kalabilir. Bu ihtimallerin tamamında, yukarıda tarif ettiğimiz tüketen-tüketilen norm ilişkisi nedeniyle faile ancak sonraki hareketi nedeniyle ceza verilecektir. Sonraki hareketin suça teşebbüs aşamasında kalmış olmasının buna bir etkisi olamayacağı gibi önceki hareketin tamamlanmış olmasının da buna bir etkisi söz konusu değildir[163]. Zira suça teşebbüs halinde fail, elverişli hareketlerle suçun doğrudan doğruya icrasına başlayarak normun koruma objesi üzerinde bir tehlike meydana getirmiş ve bu şekilde korunan hukuksal değeri ihlal etmiş olmaktadır[164]. Buradaki haksızlık yoğunluğu, tamamlanmış suça göre daha azdır[165]. Ancak her durumda birden fazla norm arasındaki ihlal ilişkisi, somut olayda meydana gelen haksızlığın her bir norm özelindeki yoğunluğundan bağımsız olduğu için önceki veya sonraki hareketlerin veya bunların her ikisinin teşebbüs aşamasında kalması tüketen-tüketilen norm ilişkisini etkilemeyecektir. Bu çerçevede, eğer somut olayda cezalandırılmayan önceki hareketlerin koşulları varsa sonraki hareket suça teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile faile tamamlanmış önceki hareketinden dolayı değil yalnızca sonraki hareketinden dolayı ceza verilecektir[166].

B. Suça İştirak Hükümlerinin Uygulanması Açısından

Cezalandırılmayan önceki hareketler açısından suça iştirak noktasında farklı ihtimallerle karşılaşmak olasıdır. Örneğin bir kimse, bu hareketlerden yalnızca birine iştirak etmiş ya da her iki harekete farklı rollerle iştirak etmiş olabilir. Eğer bir kimse yalnızca sonraki harekete iştirak etmiş ise cezalandırılmayan önceki hareketler açısından bir farklılık söz konusu olmayacaktır[167]. Zira bu kimse açısından cezalandırılması tartışma konusu olan bir "önceki hareket" söz konusu değildir. Buna paralel şekilde, bir kimse yalnızca önceki hareketin icrasına iştirak etmiş de olabilir. Bu ihtimalde, her iki hareketin icrasına da katılan diğer failin önceki hareketinden dolayı ayrıca cezalandırılmaması, yalnızca ilk harekete iştirak eden kimsenin sorumluluk statüsünü elbette etkilemeyecektir[168]. Zira cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edebilmek için tipe uygun ve hukuka aykırı birden fazla hareketin söz konusu olması şarttır ve bir kimse yalnızca tek bir suça iştirak etmiş ise suç ortağının sonradan işlediği takip eden suçun, onun sorumluluk statüsünü etkilemesi söz konusu olmayacaktır[169]. Örneğin (A) ve (B), müşterek hareketle (C)'yi yaralamış, daha sonra (B) olay yerinden ayrılmışken (A) dönüp (C)'yi öldürmüşse, (B) yalnızca kasten yaralama suçundan, (A) ise yalnızca sonraki kasten öldürme suçundan dolayı sorumlu olacaktır.

---

163 Ranieri (n 3) 102.

164 *Bkz* Canestrari, Cornacchia e De Simone (n 1) 671; Sözüer (n 141) 148-149; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır (n 1) 622; Özgenç (n 1) 502; Centel, Zafer ve Çakmut (n 105) 455; Koca ve Üzülmez (n 9) 419; Ünal (n 39) 170-171.

165 Akbulut (n 10) 698; Göktürk (n 10) 38.

166 Ranieri (n 3) 102, 104.

167 Ranieri (n 3) 108.

168 Akbulut (n 10) 873.

169 *Bkz* İçel (n 4) 227; Ranieri (n 3) 108.

Bir kimsenin, önceki ve sonraki hareketlere, farklı iştirak statüleri ile katılmasının da yalnızca sonraki hareketten ceza verilmesi ilkesine bir istisna getirmesi mümkün değildir. Örneğin müşterek failler (A) ve (B), (C)'yi yaralamış ve mağdur yerde yatarken olay yerinden uzaklaşmaya başlamışlar fakat bu sırada (B), dönüp (C)'yi öldürmek hususunda (A)'yı azmettirmiş olabilir. Bu halde (A) eğer mağduru öldürürse yalnızca kasten öldürme suçu nedeniyle sorumlu tutulabileceği gibi (B) de yalnızca bu suça azmettirme nedeniyle sorumlu tutulacaktır. Bu halde her ikisi de müşterek fail olarak gerçekleştirdikleri önceki kasten yaralama hareketinden dolayı sorumlu tutulamayacaklardır[170]. (B)'nin sonraki hareketi açısından örneğin yalnızca yardım eden olarak sorumlu tutulması, bir de müşterek fail olarak yer aldığı önceki fiilden sorumlu tutulması sonucunu doğurmayacaktır. Dikkat edilmelidir ki bir asli norm-tali norm yönünden görünüşte içtima türü olan *faillik – şeriklik önceliği* ancak hareket tekliğinin söz konusu olduğu durumlara özgü olup farklı hareketlerin icrası açısından farklı rolleri almanın bu durumla bir ilgisi söz konusu değildir[171].

V. Cezalandırılmayan Önceki Hareketlerin Hukuki Sonuçları

A. Ceza Hukuku Açısından Sonuçları

Cezalandırılmayan önceki hareketlerde failin, birden fazla fiilinden yalnızca sonrakinden dolayı cezalandırılması mümkün olacağından, önceki hareketi düzenleyen normun somut olaya herhangi bir şekilde uygulanabilmesi mümkün değildir[172]. Dolayısıyla cezalandırılmayan önceki hareketlere ilişkin koşulların gerçekleştiği hallerde fail yalnızca sonraki hareketinden dolayı cezalandırılacak, önceki hareketinden dolayı cezalandırılması mümkün olamayacağı gibi bu durum, sonraki hareketten dolayı verilecek cezayı da etkilemeyecektir[173]. Dolayısıyla sonraki hareketten dolayı ceza belirlenirken veya bireyselleştirilirken, cezalandırılmayan önceki hareket herhangi bir suretle göz önünde bulundurulmayacaktır[174]. Bu belirttiğimiz hususların doğal sonucu olarak suçun işlenme zamanı ve yeri sonraki harekete göre belirleneceği gibi zamanaşımı açısından da sonraki hareket nazara alınarak bir değerlendirme yapılacaktır[175]. Önceki hareket tekerrür ya da itiyadi suç hükümlerinin uygulanmasına da imkân tanımayacaktır[176].

---

[170] Birlikte icra edilen önceki hareket taksirli bir suç tipine uyuyor da olabilir. Örneğin inşaat işçileri (A) ve (B) beraberce kaldırdıkları bir kalası yoldan geçen bir kimse olup olmadığına dikkat etmeksizin yola atmışlar ve oradan geçmekte olan (C)'yi yaralamışlardır (örnek için *bkz* Önder [n 11] 445; Özgenç [n 1] 289). Bilahare aşağıya bakan (A) yaraladıkları ve yerde yatmakta olan kişinin aslında hasmı olduğunu görür ve fırsatı değerlendirerek aşağıya inip (C)'yi öldürürse (A) yalnızca kasten öldürme suçu nedeniyle sorumlu tutulacakken (B) ise yalnızca taksirle yaralama suçu nedeniyle sorumlu tutulacaktır. Bu konuda *bkz* İçel (n 4) 228.

[171] *Bkz* ve *krş* İçel (n 4) 214.

[172] Ranieri (n 3) 114.

[173] Ranieri (n 3) 114; İçel (n 4) 238; Heinrich (n 1) II 423.

[174] İçel (n 4) 239. Sonraki hareketten dolayı verilecek cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde, önceki hareketin değerlendirilebileceği yönünde *bkz* Ranieri (n 3) 114-115; Akbulut (n 10) 873.

[175] Ranieri (n 3) 115-116.

[176] İçel (n 4) 239.

B. Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Sonuçları

Cezalandırılmayan önceki hareketlerin söz konusu olduğu hallerde fail hakkında iddianame, hem önceki hem de sonraki hareketleri kapsamalı ancak normlar arasındaki ilişki nazara alınarak yalnızca sonraki hareketle ihlal edilen norm sevk maddesi olarak gösterilmelidir[177]. Mahkeme de olayı bir bütün olarak ele alacak ise de faile yalnızca sonraki hareketi nedeniyle ceza verecektir[178]. Bu ihtimalde, fikri içtimadan farklı olarak cezalandırılmayan önceki hareketlerin değindiği kanun maddelerine hüküm kısmında ayrıca yer verilmesine gerek yoktur[179]. Zira normlar arasındaki ilişki nedeniyle bunların somut olaya uygulanması gerçek değil tamamıyla görünüştedir. Ancak failin, ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran bir sebeple, iddianamede sevk maddesi olarak gösterilen normlar nedeniyle cezalandırılamaması halinde, iddianamede yer verilen önceki hareketlerden dolayı cezalandırılması söz konusu olabileceğinden, bu halde sanığa CMK m 226/1 gereğince ek savunma verilerek önceki hareketleri nedeniyle cezaya hükmolunması mümkündür[180].

Bunun dışında cezalandırılmayan önceki hareketlerin görev ve yetki açısından yargılamaya etki etmesi mümkün olmayıp bu kurumları düzenleyen normların tatbiki hususu, kural olarak sonraki hareketle ihlal edilen norm nazara alınarak belirlenecektir[181]. Yine sanık hazır bulunmaksızın duruşma yapılıp yapılamayacağı (CMK m 195), sanığın istinabe yoluyla sorguya çekilip çekilemeyeceği (CMK m 196/2), davanın basit yargılama usulüne tabi olup olmayacağı (CMK m 251), zorunlu müdafi kurumunun cari olup olmayacağı (CMK m 150/3) gibi atılı suç için öngörülen ceza miktarına göre tespiti mümkün olan tüm hususlar açısından kıstas, sonraki hareketle ihlal edilen norm olacaktır.

Sonuç

Cezalandırılmayan önceki hareketler kurumu, oldukça geniş bir uygulama alanı olan ve pek çok suç tipi açısından mahkeme içtihatlarında doğrudan ya da dolaylı olarak kendine yer bulan oldukça önemli bir kurumdur. En basit tanımıyla; aynı bağlam içinde işlenen ve her biri farklı suç tiplerini karşılayan birden fazla hareket söz konusu olsa da konu, mağdur ve hukuksal değerlerin ihlali bağlantıları nedeniyle, failin yalnızca sonraki daha ağır mahiyetteki hareketinden dolayı cezalandırıldığı hallerde *cezalandırılmayan önceki hareketler*den söz edilecektir. Burada her biri farklı suç tiplerini karşılayan birden çok hareket söz konusu olsa da bu hareketler, aynı bağlamda işlenmeleri ve aralarındaki hukuksal değer ihlali bağlantısı nedeniyle

177 Heinrich (n 1) II 402.

178 *Ibid*.

179 İçel (n 4) 238-239.

180 İçel (n 4) 239, dipnot. 280. Buna rağmen her nasılsa bu yolla önceki hareket nedeniyle ceza verilmemiş ise artık önceki hareketin bağımsız bir başka davaya konu olması olanaklı değildir. *Bkz* Ranieri (n 3) 118.

181 Ranieri (n 3) 119; İçel (n 4) 239.

tek bir sosyal değersizlik yargısının konusu olmakta ve daha ağır haksızlığı konu edinen norm nedeniyle failin cezalandırılması, diğerinin sosyal değersizliğini ve cezalandırılma amacını zaten karşılayacağından, aynı failin bir kez de daha hafif haksızlığı konu edinen norm nedeniyle cezalandırılmasını gereksiz kılmaktadır. Bu haliyle cezalandırılmayan önceki hareketler açısından ihlal edilen birden fazla norm arasında *tüketen-tüketilen norm ilişkisi* söz konusudur.

Bu hukuki nitelik, cezalandırılmayan önceki hareketlerin koşullarını ve kapsamını da şekillendirmektedir. Kısaca ifade etmemiz gerekirse cezalandırılmayan önceki hareketlerden söz edebilmemiz için; failin, her biri tipik ve hukuka aykırı olan birden fazla hareketinin söz konusu olması, önceki ve sonraki hareketlerin aynı konu üzerinde, aynı mağdura ait, aynı hukuksal değeri yahut yakın nitelikteki hukuksal değerleri ihlal etmeleri, aynı bağlamda icra edilen hareketlerin meydana getirdikleri haksızlıkların niteliksel veya niceliksel olarak gittikçe ağırlaşmış olması ve nihayet sonraki hareketten dolayı failin ceza sorumluluğunun söz konusu olması gerekmektedir.

Bu koşulları sağlayan halleri ise üç kategoride toplamak mümkündür. Bunlardan ilkinde fail, hedef aldığı suçu işleyebilmek için öncesinde bir başka suçu işlemektedir. Bu ilk suç ya bağımsız olarak cezalandırılan bir hazırlık hareketine ya da diğer suçun işlenebilmesi için icra edilen bir öncü suça sebebiyet vermektedir. Örneğin sahte para basabilmek için buna yarayan araçların satın alınması gibi. Daha geniş bir kategoriyi ise failin tipe uygun ilk hareketi icra edip tamamladıktan sonra yeni bir kararla yeni bir suç işlemesi teşkil etmektedir. Failin, yaralayıp bıraktığı mağduru, duyduğu hakaret üzerine öldürmesi bu grubun tipik örneğini teşkil etmektedir. Bunun yanında bizce, koşulları sağladığı müddetçe, failin ardı ardına gelen taksirli hareketlerinin de cezalandırılmayan önceki hareketler kapsamında değerlendirilmesine bir engel söz konusu değildir.

Cezalandırılmayan önceki hareketlerin en önemli sonucu failin birden fazla hareketinden yalnızca sonrakinden dolayı cezalandırılması, önceki hareketi düzenleyen normun somut olaya herhangi bir şekilde uygulanabilmesinin mümkün olmamasıdır. Dolayısıyla cezalandırılmayan önceki hareketlere ilişkin koşulların gerçekleştiği hallerde fail yalnızca sonraki hareketinden dolayı cezalandırılacak, önceki hareketinden dolayı cezalandırılması mümkün olamayacağı gibi bu durum, sonraki hareketten dolayı verilecek cezayı da etkilemeyecektir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bibliography/Bibliyografya

Accardo F, *Unità e pluralità di reati in un sistema penale teleologicamente orientato* (Tesi di Dottorato, Università Degli Studi di Napoli Federico II, Facoltà di Giurisprudenza Corso di Dottorato in Sistema Penale Integrato e Processo, 2017).

Akbulut B, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Adalet 2020).

Antolisei F, *Manuale di diritto penale, Parte generale,* A cura di Luigi Conti (16. Edz, Giuffré 2003).

Artuk M E, Gökcen A, Alşahin M E ve Çakır K, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (12. Baskı, Adalet 2018).

Bettiol G, *Diritto penale, Parte generale* (5. Edz, G. Priulla 1962).

Cadoppi A e Veneziani P, *Elemeni di diritto penale, Parte generale* (7. Edz, CEDAM 2018).

Canestrari S, Cornacchia L e De Simone G, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (Il Mulino 2007).

Caraccioli I, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (CEDAM 1998).

Cavallo V, *Diritto penale, Parte generale, Volume secondo: L'oggetto del diritto penale* (E Jovene 1955).

Centel N, Zafer H ve Çakmut Ö, *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (11. Bası, Beta 2020).

Contento G, *Corso di diritto penale* (2. Edz, Laterza 1992).

Conti L, 'Concorso apparente di norme', *Novissimo digesto Italiano, Vol III,* diretto da A Azara e E Eulo (UTET 1957) 1007-1017.

Della Ragione L, *Il concorso apparente di norme tra teoria e prassi* (Tesi di Dottorato, Università Degli Studi di Napoli Federico II, Facolta di Giurisprudenza, 2012).

Delpino L e Pezzano R, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (30. Edz, Simone 2020).

Delpino L e Pezzano R, *Manuale di diritto penale, Parte speciale* (23. Edz, Simone 2016).

Demirbaş T, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (15. Bası, Seçkin 2020).

Demirel M, 'Karar Analizi: Tehlike Suçları – Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi' [2013] 71 (1), İÜHFM, Prof. Dr. Füsun Sokullu-Akıncı'ya Armağan, 1479-1488.

Doğan K, *Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar* (2. Baskı, Adalet 2015).

Dönmezer S ve Erman S, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku II,* Yay haz Köksal Bayraktar vd (14. Bası, Der 2019).

Dülger M V, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Hukuk Akademisi, 2020).

Fiandaca G e Musco E, *Diritto penale, Parte generale* (Zanichelli, 1990).

Fornasari G, *I Principi del diritto penale Tedesco* (CEDAM 1993).

Göktürk N, *Fikri İçtima (Suçların İçtimaı)* (Adalet 2013).

Hafızoğulları Z ve Özen M, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (US-A 2019).

Hakeri H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (19 Baskı, Adalet 2016).

Heinrich B, *Ceza Hukuku, Genel Kısım-I ve II,* Çev Yener Ünver vd (Adalet 2014 ve 2015).

Hilgendorf E ve Valerius B, *Alman Ceza Hukuku Genel Kısım*, Çev Salih Oktar (2. Bası, Yetkin 2021).

v Hippel R, *Manuale di diritto penale (lehrbuch des Strafrechts)* Traduzione Italiana del Roberto Vozzi, Prefazione del Arturo Rocco (Casa Edit 1936).

İçel K, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Yenilenmiş Bası, Beta 2016).

İçel K, *Suçların İçtimaı* (Sermet Matbaası 1972).

Keçelioğlu E, *Taksirli Suçun Dogmatiği* (Turhan 2005).

Koca M ve Üzülmez İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13.Baskı, Seçkin 2020).

Koca M ve Üzülmez İ, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (7.Baskı, Adalet 2020).

Mahmutoğlu F S ve Karadeniz S, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi* (Beta 2017).

Mantovani F, *Concorso e conflitto di norme nel diritto penale* (Nicola Zanichelli 1966).

Mantovani F, *Diritto penale, Parte generale* (7. Edz*,* CEDAM 2011).

Marinucci G, Dolcini E e Gatta G L, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (9. Edz, Giuffré 2020).

Mezger E, *Diritto penale (Strafrecht),* Traduzione Italiana di Filippo Mandalari, Prefazione di Giulio Battaglini (CEDAM 1935)

Moro A, *Unità e pluralità di reati - Principi* (CEDAM 1954).

Nuvolone P, *Il sistema del diritto penale,* (2. Edz, CEDAM 1982).

Önder A, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt II-III* (Beta 1992).

Özbek V Ö, Doğan K ve Bacaksız P, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. Bası, Seçkin 2020).

Özbek V Ö, Doğan K ve Bacaksız P, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (15. Bası, Seçkin 2020).

Özen M, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri* (5. Baskı, Adalet 2020).

Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (16. Bası, Seçkin 2020).

Öztürk B ve Erdem M R, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (20. Baskı, Seçkin 2020).

Padovani T, *Diritto Penale* (4. Edz, Giuffré 1998).

Pagliaro A, 'Concorso di Norme'*, Enciclopedia del diritto*, *Vol VIII* (Giuffré 1961) 545-554.

Pagliaro A, *Principi di diritto penale, Parte generale* (5. Edz, Giuffré 1996).

Pelissero M, 'Concorso apparente di norme', *Manuale di diritto penale, Parte generale,* CF Grosso, M Pelissero, D Petrini, P Pisa (3. Edz, Giuffré 2020) 603-617.

Pezzi E, *Il ne bis in idem sostanziale nella convergenza di fattispecie incriminatrici* (Tesi di dottorato, Universita Degli Stufi di Trento Facolta di Giurisprudenza, Dottorato in Studi Giuridici Comparati ed Europei 2019).

Ramacci F e Guerrini R, *Corso di dirito penale* (5. Edz, G. Giappichelli 2013).

Ranieri S, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (3. Edz, CEDAM 1956).

Ranieri S, *Reato progressivo e progressione criminosa* (Giuffré 1942).

Romano B, *Diritto penale, Parte generale* (4 Edz, Giuffré 2020).

Santaniello G e Maruotti L, *Manuale di diritto penale, Parte generale* (Giuffré 1990).

Santoro A, *Manuale di diritto penale I* (UTET 1958).

Sarıtaş E, 'Toplumsal Norm ve Ceza Yaptırımının Doğası Üzerine' [2013] 71(1) İÜHFM, Prof. Dr. Füsun Sokullu-Akıncı'ya Armağan, 1051-1108.

Sarıtaş E, *Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçları* (Oniki Levha 2018).

Soyaslan D, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Yetkin 2016).

Soyaslan D, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (13. Bası, Yetkin 2020).

Sözüer A, *Suça Teşebbüs* (Kazancı, 1994).

Taner F G, *Türk Ceza Hukukunda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar* (2. Baskı, Seçkin 2017).

Tezcan D, Erdem M R ve Önok R M, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (18. Bası, Seçkin 2020).

Toroslu N ve Toroslu H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (25. Bası, Savaş 2019).

Ünal O G, *Türk Ceza Hukuku'nda Tehlike Suçları* (Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı 2020).

Ünver Y, *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer* (Seçkin 2003).

Vassalli G, 'Antefatto non punibile postfatto non punibile', *Enciclopedia del diritto, Vol II* (Giuffré 1958) 505-519.

Vassalli G, 'Progressione criminosa e reato progressivo', *Enciclopedia del diritto, Vol XXXVI* (Giuffré 1987) 1150-1164.

Yokuş Sevük H, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (3. Baskı, Adalet 2020).

Zafer H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Beta 2019).